

ΕΒΔΟΜΑΣ

ΗΤΟΣ Α' 1884

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

19 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΑΡΙΘ. 25

ΥΠΟΜΝΗΜΑ Γ. ΔΑΜΠΑΚΗ

διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας

Συνέχεια καὶ τέλος· ἰδὲ σελ. 190

Β' Ἀξία τῶν ἐν τῷ Ναφ̄ ψηφοθετημάτων.

Εἶδομεν τὰ ἀρχαῖα ψηφοθετήματα τοῦ ἐν Βενετίᾳ ναοῦ τοῦ ἁγ. Μάρκου, μετ' ἀπεριγράπτου ζήλου καὶ ἀκριβοῦς ἐσπουδάσαμεν τὰ τῆς Σικελίας¹, ἐμελετήσαμεν τὰ ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς Μεσσηνίας, [τοῦ 1330]² παρεβάλομεν ἐν Παλέρμῳ τὰς ἡμετέρας τοῦ Δαφνίου μουσειογραφίας πρὸς τὰς τῆς Μαρτοράνης [1132] (Τὸ πάλαι Santa Maria dell' Amiraglio καλουμένης, βραδύτερον δὲ Martorana)³ συνεκρίναμεν ταύτας πρὸς τὰς τῆς Καπέλλας Παλατίνης, (Cappella Palatina) [1140-1143] πρὸς τὰς τοῦ Monreale, [1189] ἐξεδράμομεν εἰς Cefalù ὅπως ἴδωμεν καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς σπουδάσωμεν τὰ παγκοσμίου φήμης ἀπολαύοντα μουσαϊκὰ τοῦ ἱεῖ. αἰῶνος [1148] τῆς ἐκεῖσε σεβασμίας καὶ γερασῆς Μητροπόλεως, ἧς ὁ ἐν τῇ μεγάλῃ ἀψίδι Παντοκράτωρ, ὡς ἔγραφεν ὁ Buchon, ὑπομιμνήσκει τὸν τοῦ Δαφνίου⁴, καὶ ὁμοῦς, πρὸς πάσας ταύτας τὰς μουσειώσεις τὰς τοῦ Δαφνίου παραβάλλων, ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ εὗρισκον ταύτας ὑπερτέρας, τεχνικωτέρας, καὶ λαμπροτέρας.

Μάτην ὑπὸ τὰς ἀψίδας τῆς Μαρτοράνης, τῆς Καπέλλας Παλατίνης καὶ τῆς Μητροπόλεως τοῦ Monreale ἀνεζήτησαν τὴν παράστασιν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοιαύτην, οἷαν ὑπὸ τὴν ΒΑ τοῦ τρούλλου γωνίαν τοῦ Δαφνίου βλέπομεν· ἡ ἐν Δαφνίῳ φυσικὴ πτυχολογία τοῦ ἁγγέλου, ἡ ἐλευθερία τῶν περὶ τὰ σώματα γραμμῶν, ἡ φυσικὴ καὶ σεμνὴ τῆς Θεοτόκου στάσις, ἡ λαμπρὰ καὶ ἀρμονικὴ ἀντίθεσις τῶν χρωμάτων τῶν ψηφίδων καθιστῶσι τὴν παράστασιν ταύτην μοναδικὴν ἕως εἰς τὸν κόσμον διὰ τε τὴν ἐποχὴν καὶ τὸ εἶδος αὐτῆς.

Καὶ τοῦτο λέγοντες, οὐδὲλως νομίζομεν ὅτι πρὸς ὑπερβολὴν λέγομεν, διότι ὄντως ἂν διὰ τὸ Monreale καὶ διὰ τὴν Cappella Pallatina ἐρρήθη, λέγεται καὶ καθ' ἐλάχιστην ὑπὸ τοὺς θόλους αὐτῶν ἀναφωνεῖται, ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε ἀπὸ τοῦ συμπαντος κόσμου πορευομένων ξένων, ὅτι αἱ μουσειογραφίαι αὗται εἰσὶ μοναδικαὶ ἐν τῷ

1. Ὅπόθεν καὶ πρὸ ἡμερῶν ἐπεστρέψαμεν, μεταδάντες ἐκεῖσε δαπάναις τοῦ εὐγενοῦς Μαρκησίου Bute, πρὸς ὃν καὶ δημοσίᾳ ἤδη τὸ πρῶτον, τὴν ἡμετέραν ἐκφρίζομεν εὐγνωμοσύνην.

2. Κατ' ἐξαίρεσιν, ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ Παντοκράτωρ τῆς Cefalù ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἐστὶ λαμπρότερος καὶ τῷ σχεδίῳ ἀκριδέστερος οὐ μόνον τοῦ ἐν Δαφνίῳ Παντοκράτορος, ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν ἐν Σικελίᾳ ὁμοίων τοῦ Ἰησοῦ παραστάσεων· μουσειογραφία θέας τῇ ὄντι ἀξία, λαμπρῶς δεικνύσα εἰς οἷον βαθμὸν τελειότητος ἡ τέχνη αὕτη, ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε Ἑλλήνων τεχνιτῶν προήχθη.

κόσμῳ, [Unicum in der Welt], τί θὰ ἐλέγετο, ἂν, μετ' ἀκριβοῦς τῶν ἐνταῦθα καὶ ἐν Σικελίᾳ παραστάσεων συγκρινομένων, ἐθεδαιούτο ἡ ὑπεροχὴ τῆς τέχνης τῶν τοῦ Δαφνίου μουσειογραφημάτων;

Παρεβάλομεν τὸν ἐν Δαφνίῳ Ἰωάννην, τὸν ὑπὸ τὸν Σταυρὸν πρὸς τὸν ἐν Monreale, καὶ ὁμοῦς οἷα διαφορὰ! Λαβόντες μεθ' ἡμῶν τὰς φωτογραφίας τῶν μουσαϊκῶν τῶν παριστανόντων τὴν γέννησιν τοῦ Ι. Χ. ἐν τῇ Καπέλλᾳ Παλατίνᾳ καὶ τῇ Μαρτοράνᾳ, συνεκρίναμεν ταύτας πρὸς τὴν τοῦ Δαφνίου ὁμοίαν παράστασιν, ἀλλ' ὅποια καὶ πάλιν διαφορὰ! Τὸ ἐν τῇ Μαρτοράνᾳ σπήλαιον νομίζει τις ὅτι εἰκονίζει πᾶν ἄλλο ἢ σπήλαιον, τὸ ὑπὸ τὸν σπήλαιον τοῦ Δαφνίου, ὅση τῷ τεχνίτῃ δύναμις, ἐστὶ μεμελετημένον ἐκ τῆς φύσεως σπήλαιον, λυπηρὸν μόνον, ὅτι τὸ πλεῖστον τοῦ λαμπροῦ τούτου ψηφοθετήματος διεσπύρη.

Ἐν τῇ μεγάλῃ ἀψίδι τῆς ἐν Monreale Μητροπόλεως, ὑπὸ τὸν Παντοκράτορα, παρίσταται ἡ Θεοτόκος [ΜΗΡ. ΘΟΥ. Η ΠΑΝΑΧΡΑΝΤΟΣ] καθημένη ἐπὶ θρόνου βασιλεύουσα τὸν Ι. Χ. τῇ δ' ἀριστερᾷ κρατοῦσα μανδύλιον. Ἀκριβῶς ἡ αὐτὴ παράστασις εἰκονίζεται καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ ἀψίδι τῆς Μονῆς τοῦ Δαφνίου, καὶ ὁμοῦς καταφανὴς ἡ διαφορὰ, καὶ ἐὰν τοὺς θρόνους μόνον τῶν παραστάσεων τούτων συγκρίνωμεν, διότι ὁ μὲν θρόνος τοῦ Monreale, ἐστὶ θρόνος ἀπλοῦς, βαρὺς καὶ ἀκομψος, τὸ ὑπὸ τὸν Δαφνίου ἐστὶν ἔργον ἐλαφρὸν καὶ κομψότατον μετὰ πολλῆς τέχνης ἐξεργασμένον· λυπηρὸν ὅτι τὴν σύγκρισιν τῶν δύο τούτων παραστάσεων οὐ δυνάμεθα καὶ ἐπὶ τῶν ἱερῶν μορφῶν ποιῆσαι, πρὸς ἀνεπανόρθωτον τῆς ἐπιστήμης βλάβην παντάπασι καταστραφείσων!

Ταῦτά καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τοῦ Δαφνίου μουσειογραφικῶν παραστάσεων λέγομεν, περὶ τῆς εἰς Ἄδου τοῦ Ι. Χ. καθόδου, περὶ τῆς Βαπτίσματος κλ. ἐν αἷς διαλάμπει σύνθεσις πλουσία καὶ διαθέσις τῶν προσώπων ἀρίστη!

Καὶ μὴ τις νομίσῃ, ὅτι ὁ ἡμέτερος ζήλος μεγαλοποιεῖ τὰ πράγματα, ἢ ὅτι ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς φαντασίας ἡμῶν ἄλλοιαν διορῶμεν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, οὐχί· ἄλλως ἀπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Λαβέτω ὁ θέλων τὴν ὑπὸ τοῦ Ferdinand Ongania ἐκδοσιν τῶν μουσειογραφικῶν τοῦ ἐν Βενετίᾳ ναοῦ τοῦ ἁγ. Μάρκου, [La Basilique de Saint-Marc], τὸ δίτομον σπουδαῖον ἔργον «Il Duomo di Monreale» ὑπὸ Gravina, τὸ ἤδη ἐκδιδόμενον [εἰς LXVIII πίνakas, ἐκδοθέντων τῶν XXVIII] «La cappella di S.

1. Ὑπομιμνήσκωμεν ὅτι συγκρίνομεν μουσειογραφίαν τοῦ αὐτοῦ ῥυθμοῦ καὶ τύπου, συγχρόνου περίπου τέχνης.

Pietro disegnata e dipinta da Andrea Terzi κλ.» ὡσαύτως καὶ τὰς ὑπαρχούσας φωτογραφίας τῶν διαφόρων μουσειογραφικῶν τῆς Σικελίας, στήτω ὑπὸ τὰ γεγραρὰ καὶ σεμνὰ τοῦ Δαφνίου μουσειογραφήματα, παραβαλλέτω ταῦτα πρὸς τὰς ἐν Σικελίᾳ καὶ Βενετίᾳ συγχρόνους μουσαϊκὰς παραστάσεις, καὶ αὐτίκα ἀπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ὀφεται, γυμνὴν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἐκ πάντων τούτων τῶν μουσειογραφικῶν, ἧς ἡμεῖς τέως εἶδομεν, αἱ τοῦ Δαφνίου εἰσὶ πολλῶ ἐξοχώτεραι!

Οὐ μόνον δὲ διὰ τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν τέχνην τὰ ἡμέτερα ἐν Δαφνίῳ μουσαϊκὰ πολύτιμα ἡμῖν καθίστανται, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλον τινὰ λόγον, ὃν ἀκριβῶς ἐν Σικελίᾳ, παρὰ τῶν εὐδοκίμων ψηφοθετῶν ἀδελφῶν κ. Bonanno ἐδιδάχθημεν· οὗτος δ' ἐστὶν ὅτι, ὁ τρόπος καθ' ὃν οἱ ἀρχαῖοι ψηφοθέτουν εἰργάζοντο, σήμερον ἐντελῶς ἀγνοεῖται. Χημικαὶ δ' ἀναλύσεις καὶ πάλιν συνθέσεις τοῦ ὑπὸ τὰς ψηφίδας ὑποχρίσματος, πρὸς ἀνακάλυψιν πῶς τὸ ὑπόχρυσμα ἐκεῖνο τῶν ἀρχαίων ψηφοθετῶν ἔμενεν ὑγρὸν μέχρι τῆς περατώσεως τῆς εἰκόνης, ἀπέβησαν μέχρι τοῦδε ἐντελῶς μάταιαι! Καὶ ἰδοὺ τὸ μέγα χάσμα, ὅπερ διαχωρίζει τὴν νῦν τῶν ψηφοθετῶν τέχνην τῆς τῶν ἀρχαίων.

Ἐν ὑγρᾷ ἔτι καταστάσει τοῦ ὑποχρίσματος τῶν ἀρχαίων διατελοῦντος, ὁ πρωτομάστορ ἐχρωματίζει τὴν παράστασιν, ἕτερος δ' ἀμέσως ἐπόμενος, ἐπέθετεν κατὰ τὸ χροῶμα τὰς ψηφίδας οὕτως ὥστε, δύο συγχρόνως ἐξετελοῦντο ἐργασίαι, ἡ τε διὰ χρωμάτων ἱερογράφησις καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ εἰκονογραφήματος τῶν ψηφίδων ἐπικόλλησις. Σήμερον τὸ ὑπὸ τὸν ὑπόχρυσμα τοῦτο μετὰ 1/4 τῆς ὥρας εἶναι κατὰξήρον, τοῦ ψηφοθέτου μὴ λαμβάνοντος καιρὸν, ἢ μικρὸν μόνον μέρος τῆς ἐργασίας νὰ ἐκτελέσῃ.

Διὰ τοῦτο ὡς ἡ τέχνη αὕτη νῦν ἔχει, τὸ ἔργον τῆς μουσειογραφίας ἐπίπονον, μακροχρόνιον, καὶ δαπανηρὸν λίαν καθίσταται.

Γ'. Κατάστασις τοῦ παρ' ἡμῖν ψηφοθετήματος τοῦ Δαφνίου καὶ ἐν γένει τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων. Γενικὰ μέτρα πρὸς διάσωσιν τούτων.

Καὶ ὁμοῦς τὰ λαμπρὰ καὶ πολύτιμα μουσαϊκὰ τῆς Μονῆς Δαφνίου ἐπέπρωτο, εἰς τὰς χεῖρας ἡμῶν εὐρεθέντα, ἀνεπανόρθωτον νὰ ὑποστώσι ζήμιαν καὶ βλάβην. Ἡ βλάβη δ' αὕτη προήλθεν, τὸ μὲν ἐκ

1. Τὴν αὐτὴν περὶ τούτου γνώμην ἔχει καὶ ὁ παρ' ἡμῖν διακρινόμενος ἀγιογράφος κ. Σ. Χατζηγιαννόπουλος, μεθ' οὗ ἐκ Μονάχου τούτου ἐνεκα εἰς Βενετίαν μετέβημεν, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ τὴν σύγκρισιν ταύτην τῶν μουσειογραφικῶν τοῦ ἁγ. Μάρκου πρὸς τὰς τοῦ Δαφνίου ποιήσωμεν.

τῆς παχυλῆς ἀμαθίας τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐπὶ ἡμέρας τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ κατέκαιον, νομίζοντες, ὅτι οὕτως ἡδύνατο νὰ καταρεύσῃ ὁ χρυσὸς τῶν ψηφίδων, τὸ δὲ προῆλθεν ἐκ τῆς ἀσυγγνώστου ἀμελείας τῶν ἡμετέρων. Ἡ βλάβη δὲ ἡ ἐκ τῆς τελευταίας αἰτίας προερχομένη, ἐστὶ πολλῶ τῆς πρώτης μείζων, διότι ἀπὸ ἡμίσεος σχεδὸν αἰῶνος, τὸ ψηφιδόμακρον τοῦτο ἐν συνεχεῖ διατελεῖ καταρρεῖσαι, καὶ ὅπερ ἀλγεῖνόν εἰπεῖν, ἔκτοτε ἀπροσάλευτον, μένει εἰς τὴν διάκρισιν, διακρίπτειν καὶ θέλῃσιν ἐκάστου.

Ἐν Σικελίᾳ, αἱ καταπίπτουσαι ψηφίδες, ἀδαμάντων δίκην περισυλλέγονται καὶ αὐθωρεῖ εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν ἀποκαθίστανται. Ἐνταῦθα μέχρι τῆς σήμερον καὶ ἐπίτηδες ἐν γωνίᾳ τινὶ τοῦ Νάρθηκος φυλάσσεται κοντάριόν τι, [ὅπερ ἐν χερσὶ λαβὼν, καὶ εἰδείξαι Ὑμῖν Κύριε Ὑπουργέ], δι' οὗ αἱ λαμπραὶ αὗται μουσειώσεις ἀποσπῶνται καὶ καταξέονται, τῶν ἀφ' ἐαυτῶν καταπίπτουσων ψηφίδων, ὡς ἀχρήστων ἔξω τοῦ Ναοῦ ῥιπτομένων, ὁπόθεν καὶ προχέειρας ἐνώπιον Ὑμῶν τινὰς τούτων συνέλεξα!

Ἐν Παλέρμῳ ὁ ναὸς τῆς Μαρτοράνας, ἐν ᾧ ὑπάρχουσιν αἱ μουσειώσεις τοῦ 1143, κεκλεισμένος, ὡς πολύτιμος ἀρχαιοτήτης, καὶ ἀπὸ πολλοῦ οὐδεμιᾶς τελετῆς ἐν αὐτῷ τελουμένης, ὑπάγεται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐθνικοῦ Μουσείου· κομψὸς περίβολος χωρίζει τὸν ναὸν ἀπὸ τῆς Piazza Bellini· τὸν εἰσερχόμενον ξένον παραλαμβάνει τὸ πρῶτον ὁ ἔξω φύλαξ, ὅστις κρούει τὸν κώδωνα ἐτέρας θύρας, ὁπόθεν αὐτὸς ὁ διακρινόμενος ψηφιδόμακρος κύριος Bonanno, θέτων τὸ σῆμα τῆς ἐαυτοῦ ὑπὸ τὴν Κυβέρνησιν ὑπηρεσίας, εἰσάγει τὸν ξένον ἐν τῷ θαυμασίῳ τῇ ἀληθείᾳ τούτῳ Ναῷ, ἀφοῦ πρότερον πληρωθῇ τὸ δικαίωμα τῆς εἰσόδου, ἐν φρ. δι' ἑκάστον πρόσωπον, κατὰ Κυριακὴν μόνον τῆς εἰσόδου ἐλευθέρως οὐσης. Οἷα ἡ ἐνταῦθα ἀντίθεσις!!!

Πρὸ τῆς εἰς Γερμανίαν ἀναχωρήσεως ἡμῶν ἡριθμήσαμεν 63 μουσειογραφικὰς παραστάσεις, ἐν συνόλῳ πλέον τῶν 137 προσώπων ἐχούσας· τούτων νῦν αἱ μὲν πλεῖστοι διερρύνθησαν, πολλὰ δὲ πρόσφατα θαυμαστὰ τινι τρόπῳ ἀνελήφθησαν! Κύριος οἶδε τίνα μουσεῖα κατακοσμοῦσι, καὶ τίνων συλλογὰς συνεπλήρωσαν!

Ἐσωτερικῶς ἐσώζοντο τότε ἱκανοὶ προφῆται ἀβλαβεῖς, περὶ τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου, μεταξὺ τούτων διεκρίνετο ὁ προφῆτης Δανιὴλ, ὃν, ὡς τότε εἶχε, καὶ εἰδείξα Ὑμῖν, καὶ ὅμως οἷα ὁ δυστυχὴς Δανιὴλ πέπονθε, κατ' ἀτυχίαν εὐρεθεὶς πλησίον εὐαλώτου θυρίδος ὅλως βαρβαρικῶς ἐσυλήθη καὶ ἀπεσπάρθη, τοῦ προσώπου μόλις καὶ μέρους τοῦ σώματος διασωθέντος, οὕτως ἀδίκως καὶ παραλόγως, μιᾶς τῶν ἐξόχων μουσειογραφικῶν ἀπολεσθεισῆς!!

Πρὸς τί δὲ νὰ θρηνῶ τὴν ἐρήμωσιν μόνον τῆς πολυτίμου καὶ εὐκλεοῦς ταύτης Μονῆς τοῦ Δαφνίου, ἐνῶ, ὡς πάντες βλέπομεν, πᾶσαι αἱ χριστιανικαὶ ἀρχαιοτήτες ἐντελῶς ἡρειπώθησαν καὶ οὐ μόνον

τόποι πάσης ἀκαθαρσίας ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν σεμνῶν ἀγιογραφικῶν πασῶν τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιῶν πᾶν εἶδος ἀρρήτου αἰσχρότητος συλλογαφίαις τε καὶ βωμολοχίαις ἀσεβῶς ἐγγκαίεται, αἱ δὲ ὀρθάλμοι τῶν ἀγίων τέρψεως χάριν βαθείως ἐξορύσσονται!

Μήπως ὁ πολλοῦ λόγου ἄξιος τῆς Καισαριανῆς νάρθηξ τῶν εὐκατρίδων καὶ λογίων Βενιζέλων, πολύτιμον τοῦ 1675 ἔργον, δὲν καταστράφη ὅλως; Μήπως τὸ πρὸ τῆς Καισαριανῆς Μετοχίον, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι λαμπραὶ τοῦ 1572 ἐφ' ὕγρασις γραφαὶ [fresca], ἀπὸ πολλοῦ ἤδη δὲν κατακαίεται ὑπὸ τῶν ποιμένων, οἱ δὲ ὀρθάλμοι τῶν ἀγίων νεωστὶ δὲν κατεξωρύχθησαν βαθείως; Μήπως ἡ ἀρχαία καὶ ὀνομαστή Μονὴ τῆς Καρρέας, ἥτις πάλαι ποτὲ καὶ μέχρι τοῦ 1796 εἶχε μετόχιον τὴν νῦν μονὴν τοῦ Πετράκη, καὶ ἐν ᾗ ὀρθῶνται αἱ ἐνταίχισαι ἀγγείων χάριν τῆς εὐήχου ἀκουστικῆς, δὲν κατεπετρώθη ὑπὸ τῶν πέριξ λατομείων, μέγας δέ τις λίθος ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀψίδος πεσὼν, δὲν διετρύπησε ταύτην καὶ διέρρηξεν; Μήπως τέλος ὁ ἐν τῇ αὐτῇ Μονῇ ἐπιτύμβιος λίθος ΝΕΙΚΑΓΟΡΗΣ τῆς Διακονίσεως δὲν καταθράυσθη; Τίνοι μελήσει;

Ἀνῆλθέ τις μέχρι τοῦ ἐπὶ τοῦ Ὑμητοῦ Ἀστερίου, ὅπως ἴδῃ τὴν ἀληθῶς ἀξιοθρήνητον θέσιν εἰς ἣν περιῆλθε τὸ ἀνεκτίμητον τοῦτο, καὶ λαμπρὸν τῆς Βυζαντ. τέχνης ἀρχιτεκτονικὸν οἰκοδόμημα, καὶ ἐν οἷα φοικαλέα καταρρεῖσαι αἱ ἐν αὐτῇ ἐφ' ὕγρασις γραφαὶ ὑπάρχουσιν;

Κατῆλθε δὲ ποτέ τις εἶτα, εἰς τὸ ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὑμητοῦ ἐφαπλούμενον πεδῖον, ἐν ᾧ πλεῖστα ἄστεγα καὶ ἄθυρα ὑπάρχουσιν ἐρημοκακλήσια, ἐν οἷς τις ἀξιολόγους εὐρίσκει ἀγιογραφίας, πολύτιμα δὲ συνάγει τῇ ἱστορίᾳ ψυχῇ; Καὶ ὅμως, πάντες οἱ ναοὶ οὗτοι, ὡς χειμάδια εἰς τοὺς ποιμένας χρησιμεύοντες, εἰσὶ πλήρεις κόπρου τῶν ποιμνίων, δὲς δ' εἰπεῖν καὶ τῶν φυλασσόντων Ποιμένων.

Πρὸς τί δὲ νὰ διατρέχω τὰς ἔξω τῶν Ἀθηνῶν χριστιανικὰς ἀρχαιοτήτας, παρορῶν τὰς ἐν τῇ Πόλει; Ὑπάρχουσι δυσωδέστεροι τόποι τοῦ παρὰ τῇ Μητροπόλει ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, καὶ τῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἐκκλησιῶν, ἐν ὅλῃ τῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως μεταβληθεισῶν εἰς ὅ,τι ἡ εὐσχημοσύνη τῆς γλώσσης μὲ ἀποτρέπει νὰ εἰπῶ; Βεβαίως ὅχι!

Ἐτεροι δὲ τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων καταστροφῇ εἰσὶν αἱ λόγῳ ἐπισκευῆς καὶ διακοσμήσεως γενόμεναι· οὕτως, ὁ ἐν τῇ Ἀττικῇ μόνος, ὅσον νῦν γινώσκω, ἀρχικῶς ὀκαπτερος ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, κατὰ πολλὴν πιθανότητα τὸ ἀρχαῖον τῆς τῶν Ἀθηνῶν Ἐκκλησίας Βαπτιστήριον, ἐν ἑκ τῶν λαμπροτέρων ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων τῆς χριστιανικῆς τέχνης, λόγῳ ἐπισκευῆς ἐντελῶς ἤδη παρεμορφώθη, πρὸς ἀνεπανόρθωτον τῆς ἐπιστήμης βλάβην καὶ προσβολὴν τῆς ἐπιστημονικῆς τοῦ τόπου τιμῆς· εἰμεθα δὲ βέβαιοι ὅτι ἂν οἱ κκ. Ἐπίτροποι ἐγίνωσκον εἰς οἷαν ἀρχαιοτητα ἐπέβλαλλον χεῖρας, οὐδέποτε ἤθελον πράξει

τοῦτο, καὶ ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐσχάτης ζημίας τῶν συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας, διότι τὸ ὕψιστον καὶ μέγιστον τῆς Ἐκκλησίας συμφέρον ἐστὶν ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπερ δυστυχῶς σήμερον δὲν δύναται πλέον νὰ τῇ ἀποδώσῃ, τ.ἔ. τὸ πολύτιμον ἀρχικὸν ἀρχιτεκτονικὸν αὐτῆς κάλλος.

Ἐν τῷ παρὰ τῇ Μητροπόλει ναῷ τοῦ ἁγ. Ἐλευθερίου, ἐσώζοντό ποτε λαμπραὶ ἐφ' ὕγρασις γραφαὶ τοῦ ιγ'. — ιδ'. αἰῶνος μεταξὺ τούτων ἦν καὶ ἀνάστασις τις, ἥς ἀπότυπον εὐγενῶς ἐν Μονάχῳ ὁ δεινὸς περὶ τὴν χριστιανικὴν ἀγιογραφίαν κ. Θεῖσιος μοι ἔδωκεν. Ἐξ ἀντιπαράβολῆς δὲ ταύτης πρὸς τὴν ὑπὸ Duccio [† 1339], τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Sienna σχολῆς γραφεῖσαν, ἀποδείκνυται ὅτι οὗτος τὴν ἐαυτοῦ Ἀνάστασιν ἔγραψεν ἀκριβῶς κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγ. Ἐλευθερίου εἰκόνας. Τί δ' ἐκ τούτου ἐξάγεται; ὅτι ἡ Ἑλλάς, οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοὺς εἰσέτι τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τοῦ μεσαιῶνος ἐξηκολούθει νὰ εἶναι διδάσκαλος τῆς Δύσεως, ὅτι ἡ τέχνη μέχρις ἐσχάτων ἀπ' Ἀνατολῶν εἰς τὴν Δύσιν ἐβάδιζε! μέχρις οὗτο αὕτη, ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῶν Βυζαντινικῶν ἔργων λυθεῖσα, ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα, εἰς ἃ σήμερον πρὸς ἐκπληξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἵπταται. Ἐνῶ δὲ ἡ τοῦ Duccio εἰκὼν τῆς Ἀναστάσεως ὡς τιμαλφές τι τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης κειμήλιον φυλάσσεται ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Σιένης, ἡμεῖς τὴν ἡμετέραν παράστασιν, διακοσμήσεως χάριν, ἀσθέστω κατεκαλύψαμεν! Καὶ ἐὰν μὲν ἀπλῶς ἡ παράστασις αὕτη ἐπεχρίσθη, δύναται πάλιν ν' ἀναζήσῃ, ἂν ὅμως κατεσκεπαρίσθη πρὸς ἐπικόλλησιν τοῦ νέου ἐπιχρίσματος ἢ καὶ ὅλως ἀπεξέσθη ἡλικίᾳ ἢ ἀπώλειᾳ! Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχον καὶ ἕτεροι ἐφ' ὕγρασις γραφαί, ὡς ἐν τῇ Μονῇ Φανερωμένης ἐν τῷ παρκακτιμένῳ παρεκκλησίῳ ἔνθα ὁ τάφος τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Μονῆς Λαυρεντίου, καὶ ἕτεροι ἐν τῇ ἐν Λεβαδείᾳ Μονῇ τοῦ Ὁσίου Λουκά ὡς μετὰ ψυχικῆς αὐτοῦ θλίψεως ὁ ἐν Μονάχῳ κ. Θεῖσιος μοι ἔλεγεν.

Οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Καμαρέας ἐσωτερικῶς τοῦ ναοῦ ἐπισήμως χρυσοῖς γράμμασιν ἔγραψαν·

»Ἱερός ναὸς τῆς Καμνικαρέας κτισθεὶς »τῷ 418 μ. Χ. ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς Εὐδοκίας συζύγου Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ Αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.»

Δηλὰ δὴ ἀκριβῶς τότε ὁ ναὸς κατ' αὐτοὺς ἡγέρθη, ὅτε ὡς σαφῶς ὁ παρ' ἡμῖν πολύτιμος καὶ σεβαστὸς φίλος κ. Σακελλίων [ἐν τῇ Στοᾷ ἀριθμ. 168] κατέδειξεν, ἡ Εὐδοκία δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀσπασθῇ τὸν Χριστιανισμόν, καὶ ὅχι μόνον

1. Περίεργον δὲ ὅτι τῷ 1858 ἐν Ἐκκλησίᾳ τινὶ τῆς πόλεως Soest ἐν Γερμανίᾳ, ἀνεκαλύφθη ἐφ' ὕγρασις γραφὴ, ἀνάστασις τις τῆς Κολωνιακῆς σχολῆς, ἔργον τοῦ 1376 φέρουσα ὡσαύτως τὸν αὐτὸν τύπον, ἐξ οὗ ἐξάγεται τὸ σπυδαῖον συμπέρασμα, πόσον ἐνωρίς ἡ Βυζαντινὴ τέχνη καὶ εἰς αὐτὰ εἰσέτι τὰ ἐνδότερα τῆς Γερμανίας εἶχεν εἰσχωρήσει.

τοῦτο, ἀλλ' ὅτε ἀκόμη, ὡς ἡμεῖς ἐν ἐτέρῳ ἀρθρῷ τοῦ Αἰῶνος ἐδείξαμεν, ὁ ἀρχιτεκτονικός οὗτος ῥυθμός ἦν ὅλως ἀγνωστος. Ἀδιαφοροῦσι δὲ πάντες, ἂν διὰ τοιούτων ἐπιγραφῶν, ἐπισήμως ἐν δημοσίοις οἰκοδομήμασι γραφομένων, καιρίως προσβάλλεται ἡ ἐπιστημονικὴ τιμὴ τοῦ τόπου. Τίνοι μελήσει;

Καὶ ὅμως, Κύριε Ὑπουργέ, καιρὸς καὶ φροντίς ἡ δέουσα νὰ ληφθῇ, καὶ φραγμός αὐστηρὸς νὰ τεθῇ εἰς τὰς βανδαλικάς ταύτας τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων κακώσεις, τὰς αὐθαιρέτους ἐπισκευὰς καὶ δῆθεν διακοσμήσεις. Δὲν λανθάνει ἡμᾶς ὅτι ἡ νῦν τοῦ τόπου κυβέρνησις πολλὰ ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ, καὶ περὶ πολλῶν νὰ φροντίσῃ, τοῦ νέου ἡμῶν ἔθνους ἐν πολλαῖς ἀνάγκαις εὐρισκομένου, οὐχ ἥττον εἶναι προφανές ὅτι, ἂν μὴ ἐγκαίρως ληφθῇ ἡ δέουσα πρόνοια περὶ τούτων, δὲν θέλει παρέλθει πολὺς χρόνος, καὶ πάντα ταῦτα θὰ ᾧσιν ἐξηφανισμένα ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς.

Πρὸς διάσωσιν δὲ τούτων δὲν ἠδύναντο ἄραγέ πως καὶ αἱ Μοναὶ νὰ συντελέσωσιν;

Ἔσται τῷ ὄντι τιμὴ τῇ ἡμετέρᾳ Κυβερνήσει, ἂν, κηδουμένη τῶν σεβασμίων καὶ πολυτίμων τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης χριστιανικῶν τούτων ἀρχαιοτήτων, ἐξεύρῃ τοὺς πόρους καὶ λάβῃ γενικὰ καὶ σύντονα μέτρα ὑπὲρ τῆς διασώσεως τούτων. Ὡς τοιαῦτα δέ, ἰδοὺ ἡμεῖς πρὸς τὸ παρὸν τίνα μᾶλλον φρονούμεν ὡς κατεπείγοντα.

α'. Νὰ καταστῇ ἐφορεία ἐφ' ὅλων τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος.

β'. Εἰς τοὺς ἀθύρους ναοὺς, νὰ τεθῶσιν κατὰλληλοι θύραι.

γ'. Νὰ ἐπισκευασθῶσιν ἐκεῖνα τὰ ἐτοιμόρροπα τῶν ναῶν μέρη, ἅτινα ἄνευ τῆς ἐπισκευῆς ταύτης, ἀφύκτως θέλουσι καταπέσει.

δ'. Νὰ ἐκδοθῇ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἡ δέουσα πρὸς τὰς Μονὰς καὶ πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῶν ἀρχαίων ναῶν ἐγκύκλιος, δι' ἧς νὰ περισυλλεχθῶσιν ἅπαντα τὰ ἐν τοῖς διαφόροις ναοῖς ἄχρηστα κειμήλια τῆς χριστιανικῆς τέχνης, ἅτινα, εἴτε διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογικὴν αὐτῶν ἀξίαν, εἴτε διὰ τὴν σημασίαν, ἣν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης ἔχουσιν, πολύτιμα ἡμῖν καθίστανται.

Ταῦτα δέ, ὡς ἰδιαίτερας σπουδῆς καὶ ἐκτιμῆσεως χρήζοντα, ἀνάγκη καὶ εἰς ἱδίον νὰ κατατεθῶσι Μουσεῖον, ἰδρυομένου Μουσείου τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, οὐ καταφανὲς ἡ ἀνάγκη, καὶ εἰς οὗ τὴν εὐδωσίαν πρωτίτως νομίζομεν ὅτι δύναται νὰ ἐργασθῇ οὕτως αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις.

ε'. Νὰ ἀποταχισθῶσιν ἐκ τῶν ἡρειπωμένων ναῶν αἱ λόγου ἄξιαι ἀγιογραφίαι καὶ ὅπου τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, διὰ διαφανοῦς λινοῦ ἢ χαρτίου, νὰ ἀντιγραφῶσιν πανομοιότυπως. Αὗται δὲ ἐν τῷ χριστιανικῷ Μουσείῳ συλλεγόμεναι, ἐκτὸς τῆς ἀρχαιολογικῆς αὐτῶν ἀξίας, χρησιμεύσωσι καὶ ὡς βᾶσις πρὸς μόρφωσιν καὶ ἱδρυσιν σχολῆς τῆς Βυζαντινῆς ἀγιογραφίας, ἥτις ὡς νῦν ἔχει διακωμωδῆ μᾶλλον καὶ γελοιογραφῆ τὸ θεῖον!

1. Κατὰ τὰ τελευταῖα 30 ἔτη μεγάλαι προσ-

ς'. Νὰ ἀναζήσῃ ὑπάρχων, ὡς νομίζω, νόμος, καθ' ὃν ἐμποδίζονται αὐστηρῶς αἱ προσθήκαι ἢ μεταβολαὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν οἰκοδομημάτων, ἄνευ τῆς ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἀδείας. Ἀρμοδιοὶ δὲ πρὸς γνωμοδότησιν περὶ οἰασδῆποτε τῶν Ναῶν ἐπισκευῆς ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς, πρέπει νὰ θεωρηθῶσι κατ' ἀνάγκην τρεῖς:

1. Ὁ ἔφορος τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων.

2. Εἰς ἀρχιτέκτων καλῶς τὰ τῆς Βυζαντινικῆς ἐννοῶν ἀρχιτεκτονικῆς καὶ

3. Εἰς ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν διακρινομένων ἀγιογράφων. Ὁ ἔφορος δὲ νὰ συσκέπτηται μετ' ἑκατέρου τῶν δύο τούτων μελῶν, περὶ τῆς ἐκάστοτε ἐπισκευῆς καὶ διακοσμήσεως.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὰ γενικὰ μέτρα μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὰ ἀποκλειστικῶς πρὸς διάσωσιν τοῦ Δαφνίου ἀφορῶντα.

Δ. Τρόποι πρὸς διάσωσιν τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ Δαφνίου, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ψηφοθετημάτων.

Πρὸς διάσωσιν τούτου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ψηφοθετημάτων, προτείνομεν τὰ ἑξῆς:

α'. Νὰ ἐμποδισθῶσι τὰ ἀπὸ τῆς στέγης τοῦ Ναοῦ ἐν καιρῷ βροχῆς εἰσρέοντα ὕδατα, καὶ πᾶσα ὑγρασία, σπουδαίως τὸ ὑπὸ τὰς ψηφίδας ὑπόχρισμα παραβλάπτουσα!

πάθειαι καταβάλλονται ἐν Ῥωσίᾳ, ὅπως ἀποβάλλωσι πᾶν ξένον θυνικὸν στοιχεῖον ἐκ τῆς ἀγιογραφίας αὐτῶν, ἐμμένοντες εἰς τὸν ἀρχαῖον Βυζαντιανὸν τύπον, ἐκτελούμενον κατὰ τοὺς κανόνας τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης: πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τῷ 1860 ἡ τότε πρόεδρος τῆς ἐν Πετρούπολει Ἀκαδημίας τῶν τεχνῶν καὶ ἀδελφῇ τοῦ τότε Αὐτοκράτορος μεγάλῃ δούκισσᾳ Maria Nicolajewna, διὰ τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Ἀκαδημίας κ. Gr. Gagarin, προσεκάλεσεν ἐκ Μονάχου εἰς Πετρούπολιν τὸν ὀνομαστὸν διὰ τὴν Βυζαντιανὴν ἀγιογραφίαν ζωγράφον κ. L. Thiersch, ὅπως μορφώσῃ μαθητὰς καὶ δώσῃ δείγματα τῆς τοιαύτης κατὰ φύσιν καὶ σχέδιον Βυζαντινῆς ἀγιογραφίας. Τότε ὁ κ. Θείρισος εἰς Πετρούπολιν μεταβὰς, ἔγραψεν ἐν λαμπρῷ Βυζαντινῷ τύπῳ τὰ δύο Ἀνακτορικὰ παρεκκλήσια τῶν δύο ἀδελφῶν τοῦ τότε Αὐτοκράτορος: δεξιόμους δ' αὐτοῦ μαθητὰς, τοὺς κ.κ. Beydemann καὶ τὸν τῆς Αἰλῆς ζωγράφον καὶ καθηγητὴν κ. Neff ἀνέδειξεν.

Ὡσαύτως πρὸ ἐτῶν, ἐπιμελεῖα τοῦ κ. Σεβαστιανῶφ, ἀντεγράψαντες αἱ σπουδαιότεραι τοῦ ἀγ. Ὁρους ἀγιογραφίαι: ἦδη δὲ ἐν Παλέρμῳ ἐγνωρίσαμεν τοὺς ἀξιολόγους ἀρχιτέκτονες κ.κ. Theodor. Tschagin καὶ Alex. Pomeranzeff, οἵτινες ἀπὸ 4 περίπου ἐτῶν, ἐντολῇ τῆς Ῥωσικῆς Κυβερνήσεως τὴν Ἱταλίαν, Ἰλλυρίαν, Δαλματίαν, καὶ ὅπου ἂν αὐτοὶ καλὸν νομίσωσι ταξιδεύοντες, ἀντιγράφουσι τὰ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἔργα, θαυμάως τῆς Κυβερνήσεως χορηγούσης.

Νῦν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν πανομοιότυπον ἀντιγραφὴν τῶν ἐν Παλέρμῳ ἀγιογραφῶν τῆς Καπέλλας Παλατίνης

Ἀπαντα δὲ ταῦτα τῶν Βυζαντινῶν ἀγιογραφῶν τὰ πανομοιότυπα, ἐκτίθενται ἐν τῷ περιφημῷ χριστιανικῷ Μουσείῳ τῆς Πετρούπολεως χρησιμεύοντα, ὡς ἄριστα τῆς ἀρχαίας Ἑκκλησιαστικῆς τέχνης ὑποδείγματα, εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν, τὴν χριστιανικὴν ἀγιογραφίαν σπουδάζοντας.

1. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς παρεμποδίσεως τῶν ἀπὸ τῆς στέγης ὕδατων, δεῖν νὰ γνωματεύσῃ εἰδικὸς ἀνὴρ, τ. ἐ. ἂν αὕτη ἐπιτογγάνηται διὰ τῶν κοινῶς κολυμβητῶν καλοπομένων κεράμων, τῆς κεραμοποιίας ἐξουσίας 2 μέρη ἄμμου καὶ 1 ἀσβέστου, ἢ δι' ἐπιχρίσεως γαλλικοῦ χώματος [ciment].

β'. Νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ Ναοῦ ἀνοδος, κατὰλληλου θύρας εἰς τὰς κλίμακας τῆς ἀνοδοῦ τιθεμένης.

γ'. Νὰ ἐπιδιορθωθῶσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς παραμορφώσεως, τὰ ἐτοιμόρροπα τοῦ Ναοῦ μέρη.

δ'. Νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Ναοῦ αἱ μεταγενέστεραι βαρβαρικαὶ προσθήκαι, αἱ παραμορφοῦσαι τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ οἰκοδομήματος, κατὰλληλου προσώπου γνωματεύοντος πρότερον περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τῶν τοίχων καὶ τῶν θόλων στερεώσεως.

ε'. Νὰ ζητηθῇ ὑπὸ τῆς Ἱταλικῆς Κυβερνήσεως εἰς ἐκ τῶν ἀδελφῶν Bonanno Zuccaro ὑπαλλήλων αὐτῆς ἐν Παλέρμῳ τῆς Σικελίας ἐργαζομένων ὅπως στερεώσῃ τὰς εἰς διαρροὴν ἐτοιμοὺς μωσαιογραφίας, συμπληρῶν αὐτὰς μόνον ἐν σπανιωτάταις καὶ ὀρισμέναις περιπτώσεσιν!

ς'. Νὰ πλυθῶσιν αἱ εἰκόνες ἐκεῖναι, ὧν αἱ ψηφίδες, ἐκ τῆς πλύσεως οὐδένα κίνδυνον διατρέχουσιν.

ζ'. Πρὶν ἔλθῃ ὁ ἐκ Σικελίας ἀρμόδιος ψηφοθέτης, νὰ ἐξετασθῶσι προσεκτικῶς αἱ κινούμεναι καὶ ἐτοιμοὶ εἰς πτώσιν ψηφίδες, καὶ κατὰ τὸν τρόπον, ὃν μοι συνέστησεν ὁ κ. Bonanno, νὰ ἐπικολληθῇ ἐπ' αὐτῶν διαφανὲς χάρτης, ἐμποδίζων τὴν πτώσιν τῶν ψηφίδων, χωρὶς οὐδὲως νὰ ἐμποδίσῃ τὴν θέαν τῆς παραστάσεως.

η'. Νὰ περισυλλέγωνται πᾶσαι αἱ καταπίπτουσαι ψηφίδες, ὅπως ἐπικολληθῶσι καὶ πάλιν, τῆς φροντίδος ταύτης ἀνατιθεμένης εἰς κατὰλληλον πρόσωπον, ὅπερ ὀφείλει νὰ προσέχῃ καὶ τὸ τοῦ Ναοῦ οἰκοδόμημα.

θ'. Αἱ λάρνακες τῶν Δουκῶν Ἀθηνῶν, αἱ ἐπὶ τῆς καθόδου τῆς ὑπογείου κρύπτης ἐπικείμεναι, νὰ μετατοπισθῶσι, τιθέμεναι κατὰ σειρὰν ἐν τῷ Νάρθηκι, ἀφιεμένης οὕτως ἐλευθέρως τῆς εἰς τὴν κρύπτην καταβάσεως. Καὶ ταῦτα ἱκανῶς ἡμῖν εἴρηται. Ἐκτὸς τοῦ ἀρχαίου καὶ λαμπροῦ τούτου τοῦ Δαφνίου ψηφοθετήματος,

1. Χάριν τῆς προσωπικῆς ταύτης συστάσεως, ἀναγκάζομαι ὅπως ποιήσω τὴν ἑξῆς σημείωσιν.

Οἱ ἀδελφοὶ Giuseppe καὶ Santi Bonanno μοι ἐπιστήθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Α. Salina διευθυντοῦ τοῦ ἐν Παλέρμῳ Μουσείου καὶ καθηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ ἐκείτῃ πανεπιστημίῳ, ὡς εἰδικοί περὶ τὴν Βυζαντιανὴν μωσαιογραφίαν, οὐδὲως ταύτης ἀποκλίνοντες, καθὼς εἰς τὰς λοιπὰς τῆς Ἱταλίας πόλεις καὶ τῷ ὄντι, λαβόντες τὴν ἄδειαν τῶν κυρίων τούτων, πολλάκις καὶ κατ' οἶκον, καὶ ἐργαζομένους εἶδομεν αὐτοὺς, καὶ ἐθαυμάσαμεν τὴν περὶ τὴν Βυζαντιανὴν τέχνην ἐπιδεικνύουσαν αὐτῶν καὶ εὐφυΐαν. Ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Βενετίᾳ οἱ ἐπιδιορθοῦντες τὰ μωσαϊκὰ παρεκκλίνουσιν ὅλως τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἐνῷ οἱ ἀδελφοὶ Bonanno, κατὰ γράμμα παρακολουθοῦσι τὰς ἰδιοτροπίας τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἀξιόλογα τοῦ Βυζαντιανοῦ ῥυθμοῦ ποιοῦντες ἔργα, ὡς ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν Παρισίων ὁ δὲ αὐτῶν σταλεῖς Ἀγγελος. Ἐνῷ δὲ οἱ πρὸ αὐτῶν ψηφοθέται, μετεχειρίζοντο τὸ ῥωμαϊκὸν λεγόμενον ὑπόχρισμα ὅπερ ὡς ἐκ τοῦ λινελαίου ὅπερ περιέχον ἐν ἑαυτοῖς, μετέβαλε τὸ χρῶμα τῶν ψηφίδων, οὗτοι ἐφεβρον ἔδωκεν ὑπόχρισμα, ἀντὶ λινελαίου τὴν sabia di montagna μεταχειρισθέντες, ἥτις θαυμασίως στερεοὶ τὰς ψηφίδας, χωρὶς οὐδὲως νὰ μεταβάλῃ τὸ χρῶμα τούτων. Τὸ ὑπόχρισμα τοῦτο, τῶν κ. Bonanno ἡ Ἱταλικὴ Κυβέρνησις, ὡς τοιοῦτον, συνέστησεν εἰς πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὴν ἐργαζομένους ψηφοθέτας.

υπάρχει τοιοῦτον καὶ ἐν Λεβαδείᾳ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ὁσίου Λουκά, ὅσα δὲ καὶ περὶ τῆς διατηρήσεως ἐκείνου μανθάνω, δυστυχῶς δὲν εἶναι εὐάρεστα.

Παρὰ τοῦ κ. Ν. Πολίτου ἔμαθον ὡσαύτως, ὅτι καὶ ἐν Μιστρῶ καὶ ἐν τῇ Μονῇ τῶν μεγάλων πυλῶν ἐν Θεσσαλίᾳ, ὑπάρχουσι τοιαῦτα ψηφοθετήματα, ὧν τὴν τε τύχην καὶ ἀξίαν, ὡς μὴ ἰδὼν, ἐντελῶς ἀγνοῶ.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· εἰ δέ τι ἐπὶ τῷ δριμύτερον ἐρρήθῃ, ζητῶ τὴν Ὑμετέραν ἐπιείκειαν, καὶ παρακαλῶ ὅπως ἀποδώσῃτε τοῦτο καθαρῶς, εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ταύτης δικαυτέχοντά με ζῆλον.

Ὑποσημειοῦμαι εὐσεβῶς.

Γ. ΛΑΜΠΑΚΗΣ
διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας.

ΜΑΤΘΙΛΔΗ ΣΕΡΡΑΟ

Ἡ Ματθίλδη Σερράο εἶνε ἐκ τῶν πρωτευουσῶν ἐν Ἰταλίᾳ λογιῶν γυναικῶν. Εἰς τὰς φλέβας αὐτῆς ῥέει ἑλληνικὸν αἷμα, διότι γεννηθεῖσα ἐν Πάτραις εἶνε θυγάτηρ τῆς Παυλίνης Βορέλ, γυναικὸς σπανίων χαρισμάτων, λογίας δὲ διακεκριμένης καταλιπούσης χαριέστατά τινα ποιητικὰ ἔργα εἰς τὴν μητρικὴν τῆς ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἀλλ' ἡ θυγάτηρ ὑπερέβη τὴν μητέρα, ἐκτὸς δὲ τῶν ποικίλων φιλολογικῶν ἔργων ἄτινα μετὰ πολλῆς γονιμότητος συγγράφει καὶ δημοσιεύει μετέχει ὡς τακτικῆς συνεργάτις τῆς συντάξεως τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκδιδομένης ἐγκρίτου ἐφημερίδος Capitan Fracassa. Ἰδοὺ τί περὶ αὐτῆς ἔγραψεν ἐσχάτως ὁ Φιγαρῶ ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ παραρτήματι ὑπὲρ ἐξέδωκεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν Τουρίνῳ ἐκθέσεως: «Ἡ δεσποινὶς Ματθίλδη Σερράο ἐν ἡλικίᾳ κατ' ἡν συνήθως αἱ ἄλλαι γίνονται ἡρωίδες μυθιστορήματος, γράφει τοιαῦτα διὰ τὸ ἰταλικὸν δημόσιον, παρ' ᾧ ἄρκετος γίνεται λόγος περὶ τῶν ἔργων τῆς, τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ περὶ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀξίας. Ἔσται ἴσως ἡμέραν τινα ἡ Γεωργία Σάνδ τῆς Ἰταλίας, ἂν δὲν ἀποτρέψῃ αὐτὴν ἡ καθημερινὴ δημοσιογραφία, εἰς ἣν ἀσχολεῖται μετὰ μοναδικῆς ζήσεως».

Εἰς τὴν ῥηθεῖσαν ἐφημερίδα ἡ δεσποινὶς Σερράο δημοσιεύει καθ' ἑκάστην ἄρθρα ἐπὶ παντοίῳ κοινωνικῶν καὶ φιλολογικῶν θεμάτων. Ἐνὸς τούτων παρέχομεν κατωτέρω τὴν μετάφρασιν θέλοντες νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας δεῖγμα τι τῆς περὶ τὸ γράφειν ἱκανότητος τῆς νεαρᾶς συγγραφέως.

ΕΡΩΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ὡς εἰς εὐδαίμονες αἵτινες διὰ πρώτην φοράν δοκιμάζετε τὸ ἔρξαι μετὰ τὴν αὐτὴν συγκίνησιν καὶ προσδοκίαν ἣν αἰσθάνεται ὁ θαλασσοπορῶν ἀποβιβάζομενος εἰς ἄγνωστον νῆσον. Ὡς εἰς ἀτυχεῖς αἵτινες μόλις διανύσασαι τὸ στάδιον τῆς ἀναρρώσεως ἐν τῷ ἔρωτι, κινδυνεύετε νὰ ὑπο-

πέσητε πάλιν εἰς τὴν ἀπαίσίαν νόσον ᾧ σεῖς θαρραλέαι, αἵτινες μὴ ἀρκούμεναι εἰς γαλήνια ἐρωτικὰ αἰσθήματα ποθεῖτε φλογερὰ πάθη, χαίρετε! Πλέετε, πλέετε ὑπὸ οὐρίον ἀνεμόν εἰς τὸν γλαυκὸν ὠκεανὸν τοῦ αἰσθήματος ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσκλίνει καμπύλος ὁ ὀρίζων τῆς εὐτυχίας.

Ἀγετε ὡς ἀβροὶ καὶ περιπαθεῖς ἀργοναυτίδες τοῦ ἔρωτος! σεῖς εἰσθε ἡ καλλονὴ καὶ ἡ ἀγαλλίασις, ἡ γοητεία καὶ ἡ σωτηρία. Οὐδὲν ἰσχύει νὰ σᾶς σταματήσῃ οὐδὲν δύναται νὰ σᾶς ἀναγκάσῃ νὰ παρακλίνητε τῆς ὁδοῦ. Ἡ πολιτικὴ, ὁ πόλεμος, ἡ φιλολογίᾳ, ἡ χολέρα ὅλα τὰ ὀλέθρια καὶ ἀγενῆ πράγματα ὅσα καταθλίβουσι τὸν ὄχλον ἀδυνατοῦσι νὰ σᾶς ταραξῶσι ἢ νὰ φράξωσι τὸν δρόμον σας. Παρὰ πᾶν ἐμπόδιον, παρὰ πᾶσαν θέλησιν μεταβαίνετε πρὸς τὴν ἡμερον θάλασσαν ἥτις σᾶς ἔλκει μετὰ τὰ μειδιδῶντα ὕδατά της, πρὸς τὸ βουνὸν ὑπὲρ σᾶς προσκαλεῖ μετὰ τὴν δροσερὰν σκιάν του, πρὸς τὴν πεδιάδα ἥτις σᾶς ὑποδέχεται μετὰ τὴν φαιδρότητα τοῦ πρασίνου στολισμοῦ της. Ὁ προσηλυτισμὸς τοῦ ἔρωτος ἤρξατο ἤδη καὶ ἡ καλλονὴ διαχύνεται ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ τῶν θαλασσῶν μέχρι τῶν ὄχθων τῶν λιμνῶν. Τὸ αἰσθημα μαρνανθὲν ἐν τῇ φλογερᾷ ζωῇ τῶν πόλεων ἀναζή, ἀναρρώνεται, ἀνανεοῦται. Ὅπου καὶ ἂν σᾶς ὤθησεν τὸ θέρος παρὰ τὴν θάλασσαν, εἰς τὸ βουνόν, εἰς τὴν πεδιάδα, ἀγαπάτε, ὡς ἀδελφαί, ἀγαπάτε, ἀγαπάτε!

Ἀλλὰ μὴ λησμονήσητε τὰς ἐξῆς δύο συμβουλὰς, τὰς ὁποίας ὡς γυνὴ δίδω ὑμῖν: ἀποφεύγετε τὸν ἔρωτα τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν καὶ γράφετε ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγωτέρως ἐρωτικὰς ἐπιστολάς.

*

Μὴ πληνηθῆτε ἐκ τῆς αἰγλῆς τῆς δόξης· φύγετε τοὺς μεγάλους πολιτικούς ἀνδρας, τοὺς ἐξόχους ἐπιστήμονας καὶ πρὸ πάντων τοὺς ποιητάς. Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς σώζῃ ἀπὸ τοὺς ποιητάς, ὡς ἀδελφαί μου. Εἶνε ἐγώισται καὶ ψυχροί, κενόδοξοι καὶ τυραννικοί. Ὅλον τὸ πῦρ ἐν αὐτοῖς συγκεντροῦται εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ δὲν ἀπομένει οὔτε σπινθὴρ ἐν τῇ καρδίᾳ των. Μεριμνῶσιν ἄγαν ὑπὲρ ἐκωτῶν, ὥστε δὲν δύνανται νὰ μεριμνήσωσι περὶ τῆς γυναικός. Ἡ γυνὴ δι' αὐτοὺς εἶναι σύμπτωσις, εἶνε κατὰ τι περιττόν, εἴτε εἶνε ὑποτελής καταθέτουσα εἰς τοὺς πόδας των τὸν φόρον τῆς καλλονῆς της. Καὶ κυρίως δυσπιστεῖτε πρὸς τοὺς ἐρωτικούς ποιητάς, προσέχετε νὰ μὴ συλληφθῆτε εἰς τὴν παγίδα τῶν τρυφερῶν καὶ θερμῶν ψευδῶν τὰ ὅποια οἱ ἐρωτικοὶ ποιηταὶ φιλοτεχνοῦσι μετ' ἐξαιρέτου τέχνης καὶ μετὰ ψυχρότητος πνεύματος.

Ἐν τῇ ἀλαζονίᾳ των φαντάζονται τὴν γυναῖκα χρυσαλίδαν ἥτις μοιραίως ὀφείλει νὰ κατὰ τὴν φλόγα τῆς δόξης των. Δὲν ἔχουσι λοιπὸν οὔτε γλυκύτητα οὔδ' ταπείνωσιν, οὔδ' ἐπιείκειαν· στεροῦνται τῆς πράότητος, τῆς αὐθορμήτου ὑποταγῆς, τῶν αἰσθημάτων ἐξ ὧν σύγκειται ὁ ἔρως· στεροῦνται τῆς ἱκανότητος τοῦ ἀγαπᾶν.

Πρὶν ἢ θαμβώθῃτε ἐνθυμήθητε τὸ μαρ-

τυρολόγιον τοῦ ἔρωτος. Ὅσκις ποιητῆς τις ἐμφανισθῇ νὰ σᾶς προσφέρῃ στίχους ἢ νὰ σᾶς διαδηλώσῃ τὰ αἰσθήματά του, ἀρχίσατε ν' ἀπαγγέλλητε τὴν ἀκολουθίαν τῶν ψυχωραγούντων.

Εἰς ἕκαστον ποιητὴν προδοθέντα ὑπὸ γυναικὸς ἀντιστοιχοῦσιν εἰκοσι γυναῖκες προδοθεῖσαι ὑπὸ ποιητοῦ.

Τὰ συζυγικὰ ἀτυχήματα τοῦ Μολιέρου ἐξεπληρώθησαν πικρῶς διὰ τοῦ μαρτυρίου τῆς Στέλλας, τῆς ἀτυχεστάτης ἐρωμένης τοῦ Σουίφτ. Τὸν Ἀῖνε διὰ τὰς στενοχωρίας ἃς ὑπέστη χάριν τῆς εὐειδεστοτάτης συζύγου του, ἐξεδίκησεν ὁ Γκαῖτε ὅστις ὑπεβίβαζε τὰς ἐρωμένας του εἰς θέσιν ὑπηρετριῶν.

Ἡ ποίησις καὶ ἡ δόξα εἶνε μέθη ἐξοστρακίζουσα πᾶν ἄλλο αἰσθημα καὶ ἀποξηραίνουσα τὰς πηγὰς τοῦ ἔρωτος.

Οἱ ποιηταὶ ποθοῦσι νὰ σύρωσι τὴν γυναῖκα ὀπισθεν τοῦ ἀρματος τῆς δόξης των, ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι ὑπατοὶ ἔσυρον τὰς βαρβάρους βασιλίδας. Καταγίνονται εἰς τὸν ἔρωτα χάριν ἐκγυμνάσεως εἰς τὴν ἐπιστολιμαίαν ῥητορικὴν, ἢ χάριν ἐπιδειξέως.

Οἱ ἀθώωτεροι ἐξ αὐτῶν ἀφίενται εἰς τὸ πάθος ἐκ παραφορᾶς τῆς φαντασίας καὶ φθάνουσι μέχρι τῆς σακχαρώδους χαυνότητος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἢ μέχρι τῆς θυελώδους ὀργῆς τοῦ Βύρωνος.

*

Ἀλλὰ πράγματι ἀναρμόστως ἔχουσι πρὸς τὸν ἔρωτα ὁ τυχὼν ὑπαλληλίσκος, ὁ ἀναμένων μετ' ἀγωνιώδους προσδοκίας τὸν προβιθασμὸν του διὰ νὰ συζευχθῇ, ὁ τυχὼν ἀνθυπολοχαγὸς ὅστις νύκτωρ ἀναρριχᾶται εἰς τὰ παράθυρα ὅπως φθάσῃ μέχρι τῆς ἀναμενούσης αὐτὸν φίλης, ὁ τυχὼν ἐμποροῦπάλληλος ὅστις θηρεῖται συνεντεύξεις μετὰ τῶν παιδαγωγῶν ἐρῶσι κάλλιον, μετὰ πλείονος πάθους καὶ μετ' εὐλικρινεστέρως ἀφοσιώσεως. Καθότι ὅλα ταῦτα τὰ ἀνωφελῆ πλάσματα πρὸς ἃ ἡ φύσις δὲν ἐδώρησεν ὑπεροχὴν πνεύματος καὶ θερμὴν φαντασίαν κέκτῃνται ἀρετὴν τινα, ἥς οἱ ποιηταὶ στεροῦνται, ἀρετὴν μετρίοφροναν καὶ πεζήν, ἣν οἱ ποιηταὶ δὲν γνωρίζουσιν: ἀγαπῶσιν ἐξ ἔρωτος ἀγαπῶσι διότι ἀρέσκονται εἰς τοῦτο. Δὲν ἔχουσι ἀνάγκην ἐπιδεικτικῆς διατυμπαίνσεως τοῦ αἰσθήματος των καὶ οἱ πόροι των δὲν τοῖς ἐπιτρέπουσι τὴν πολυτέλειαν τῶν δαπανηρῶν αἰσθημάτων.

Εἶνε ἄνθρωποι πτωχοὶ δι' οὓς ὁ ἔρως εἶναι ἡ μεγίστη τῶν εὐρῶν, ἡ ἡδυτάτη τῶν παρηγοριῶν, ἡ προσφιλεστάτη τῶν ἀσχολιῶν τῆς ζωῆς, εἰς τοὺς πόδας δὲ τῆς γυναικός, συζύγου ἢ ἐρωμένης, καταθέτουσι τὸν φόρον τοῦ αἰσθήματος αὐτῶν ἀγνώστου εἰς τὸν κόσμον, τοῦ πάθους των, ἀπολωλότος καὶ δυσδιακρίτου ἐν τῷ μέσῳ τῆς θυελλώδους τύρβης τοῦ βίου.

Μεταξὺ αὐτῶν ἐκλέξατε τοὺς ἐραστάς σας, ὡς ἀδελφαί. Ἀγαπήσατε ὡς βασιλίσσαι ὡς ἀπόλυτοι δέσποιναι τυραννικῶς. Ἀγαπήσατε ἕνα τμηματάρχην ἢ ἕνα ἐπαρχιώτην ἔμπορον ἕνα κατώτερον ἀξιωματικόν, ἢ ἕνα γραφέα, ἕνα συμβουλευτὴν ἢ ἕνα ἱατρὸν κατὰ προτίμησιν

συλλαμβάνετε διὰ τῶν ὀνύχων τὰ τιθασὰ θύματα τῆς υπαλληλίας. Ἐν αὐτοῖς θὰ εὑρηται τὴν διάκρισιν, τὴν χειροθήθειαν, τὴν ἀφοσίωσιν· πᾶν ὅ,τι δηλαδὴ ἡ γυνὴ διατεθειμένη ν' ἀγαπήσῃ ἐπιζητεῖ· διότι ἐν τοῖς προτερήμασι τούτοις ἔγκειται ὁ ἔρω. Ὡς ἀντιδοτὸν κατὰ τῶν φαντασιωδῶν ὀνείρων ἐν οἷς ἐπιφάνεται νεκρὸς ποιητής, περιβεβλημένος στολὴν ἐπαργυρον, μὲ ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς κρατῶν φόρμιγγα ἀνὰ χεῖρας, συμβουλεύω τὴν ἀνάγνωσιν δύο βιβλίων, τῆς Modeste Mignon τοῦ Βαλζάκ καὶ τῶν Ἑρωικῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Οὐγου Φοσκόλου πρὸς τὴν Ἀντωνιέτταν Φανιάνη.

*

Τὸ πρῶτον τῶν βιβλίων τούτων περιγράφει τὸν ἰδανικὸν ἔρωτα εὐφραντάστου νεανίδος πρὸς τὸν ποιητὴν τοῦ συρμού· τὸ δεύτερον ἐκδοθὲν ἐσχάτως περιέχει ἐν ἐπιστολαῖς τὴν ἱστορίαν ἐνὸς τῶν ἐρώτων τοῦ Φοσκόλου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο θὰ σᾶς διδάξῃ δύο τινὰ ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ τῶν ἐξόχων συγγραφέων εἶνε πολὺ κατώτεραι τῶν γραφομένων ὑπὸ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, β' ὅτι ἐν τῷ ἔρωτι ἡ ἐπιστολὴ εἶνε θεσμὸς πολλῶν μὲν μωρὸς καὶ ἀνωφελής, πάντοτε δὲ ἐπικίνδυνος.

Ὁ ἐνδοξὸς συγγραφεὺς δύναται ἐνίοτε νὰ λησμονήσῃ ἑαυτὸν, τὴν φήμην του, τὴν σπουδαιότητά του, ὅταν ἐκφράζῃ ταπεινῶς τὸν ἔρωτά του διὰ ζώσης, ὅταν ἡ φωνὴ τῆς ἀγαπωμένης γυναικὸς ἐπενεργῇ φυσικῶς ἐπὶ τῶν νεύρων του καὶ ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς ἐξέρχεται τὸ μαγνητικὸν ἐκείνο τοῦ ἔρωτος ρεῦμα. Πλὴν δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ ὅταν ὁ ποιητὴς γράφει ἐρωτικὰς ἐπιστολάς. Τότε τὸ κοινὸν καὶ ἡ κριτικὴ παρεντίθενται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς γυναικὸς· δὲν γράφει πλέον πρὸς τὴν ἐρωμένην ἥτις θὰ κρατήσῃ κεκρυμμένην εἰς τὸν κόλπον τῆς ἐπὶ πολλὰς ὥρας τὴν ἐπιστολὴν, πρὶν ἢ δυνήθῃ ἢ τολμήσῃ νὰ τὴν ἀνοίξῃ· γράφει πρὸς τὸ κοινόν, τὸ ὅποιον θὰ θελήσῃ βραδύτερον νὰ μάθῃ πῶς ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ ἐννοεῖ τὸν ἔρωτα καὶ τίνι τρόπῳ διηρμήνευε τὰ αἰσθηματά του. Γράφει ἐρωτικὴν ἐπιστολὴν ὡς θὰ ἔγραφεν ἄσματος ἢ διήγημα· ἐπιζητεῖ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν ζωηρότητα τῆς ἐκφράσεως· ἐπιθυμεῖ νὰ φανῇ στωμύλος καὶ περιπαθής· ἀξιοῖ ὅπως αἱ παρ' αὐτοῦ γραφόμεναι λέξεις περιέχωσι τὴν σφοδρότητα τοῦ πάθους ἥτις λείπει ἐκ τῆς ὁμιλίας του· σχεδιογράφει καὶ χρωματίζει· ἐκζητεῖ τὴν φράσιν καὶ ἐπεξεργάζεται μετ' ἐπιμελείας τὸ ὕφος. Διὰ τοῦτο πᾶσαι αἱ ἐρωτικαὶ ἐπιστολαὶ τῶν μεγάλων συγγραφέων ἄς ἀνέγνωσα, μοὶ ἐνέπνευσαν αἰσθημα βαθυτάτου οἴκτου.

Πρὸς τί ἄρα ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος, ἡ εὐχέρεια εἰς τὸ γράφειν, ἡ γνώσις τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους, ἡ νευρικὴ εὐαισθησία τῶν μεγάλων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν, ἀφοῦ αἱ ἐρωτικαὶ ἐπιστολαὶ τῶν εἶνε παγεραὶ, ζηραὶ, τετριμμέναι ὡς τὰ ἐν τοῖς σχολείοις θέματα; Ὡς πόσον προτιμότεραι εἴσθε σεῖς προσφιλεῖς ἐπιστολαὶ γεγραμμέναι ὑπὸ ἀμελῶν μαθητῶν,

ὑπὸ ὑπηρετριῶν, ὑπὸ νεοσυλλέκτων! Ὑπὸ τῷ ἄξεστον ὕψος σας κρύπτεται ἡ εἰλικρίνεια τοῦ αἰσθηματος· ἐν τῇ πτωχείᾳ τοῦ λεξιλογίου σας διαφάνεται ἡ ἀπλότης τοῦ ἔρωτός σας, καὶ τοὺς σολοικισμοὺς σας δαψιλῶς ἀναπληροῖ ἡ δύναμις τοῦ πάθους! Καὶ τῷ ὄντι ταπεινὴ ἐρωτικὴ ἐπιστολὴ γεγραμμένη ἐπὶ χάρτου κεντητοῦ καὶ διηρησμένου εἶνε μᾶλλον εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν ἔρωτα ἢ τεμάχιόν τι πεζοῦ λόγου μὲ φιλολογικὰς ἀξιώσεις γεγραμμένον ἐπὶ πολυτελοῦς χάρτου ὑπὸ κομψοῦ ποιητοῦ εἴτε ἐπὶ χάρτου ἐμπορικῷ ὑπὸ ποιητοῦ πεζογράφου.

*

Δὲν θὰ εὐρεθῇ βεβελίως ποτὲ λόγιός τις νὰ συναγάγῃ τὰς μετριόφρονας ταύτας ἐπιστολάς καὶ νὰ τὰς δώσῃ ὡς βορᾶν, εἰς τὴν περιεργίαν τοῦ πλήθους. Τίς ἐνδιαφέρεται νὰ μάθῃ πῶς ἀγαπῶσιν οἱ ἀφανεῖς υπάλληλοι; Τίς ζητεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰς παραφυρὰς τοῦ ἔρωτος τῶν πλυττριῶν; Τίς προσέχει εἰς τὴν ἀγνωστον ἄλλ' ἀκμαίαν φιλολογίαν ἣν παράγει ὁ ἔρωτος εἰς τὸ κοινὸν πλήθος; Καὶ ὅμως αὐτὸς εἶνε ὁ προσορισμὸς καὶ ὁ νόμος τοῦ ἔρωτος. Ὁ ἔρωτος δὲν γεννᾶται διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς θέμα στιχουργίας ἢ ὁμαλῆς πεζογραφίας, διὰ νὰ ἐκτεθῇ ἐπιδεικτικῶς εἰς τὸ δημόσιον, διὰ νὰ παραβιαθῇ ἐκ τῆς περιεργίας τῶν ἀδιαφόρων. Ὁ ἔρωτος δὲν ἔχει ἀνάγκην στίχων, ὁμοιοκαταληξιών καὶ κομψῆς φρασσεολογίας· ἐλεύθερος καὶ ὑπερτερος πάσης μηχανικῆς καὶ παντὸς γραμματικῷ κανόνος, ἔχει ἰδιαιτέραν καὶ ἀποκλειστικὴν στιχουργίαν καὶ εἰδικὴν γλῶσσαν, ἣν μόνοι οἱ ἐνδιαφερόμενοι αἰσθάνονται. Δὲν δύναται ἀβλαβῶς νὰ ὑπερβῇ τὸν στενὸν κύκλον τῶν ἐν αὐτῷ δρώντων ἀτόμων. Ὁ ἔρωτος εἶνε αἰδήμων, φιλέρημος· σιγηλός, ὅπως ὅλαι αἱ ἐνέργειαι τῆς ζωῆς. Τίς βλέπει τὴν θερμότητα ἥτις ζωογονεῖ τὴν παγκόσμιον φύσιν, ἥτις κάμνει ν' ἀκμάζωσιν ὅλα τὰ ἐπὶ γῆς ὑπάρχοντα ἀντικείμενα; Τίς βλέπει τὸ φῶς τὸ ἀποκαλύπτει ἡμῖν ὅλα τὰ πράγματα; Τίς βλέπει τὸν ἔρωτα ὅστις ἀνκνεῖ διαρκῶς ὅλας τὰς πηγὰς τῆς ζωῆς; Ἡ θερμότης διέρχεται διὰ μέσου τῆς γῆς καὶ γονιμοποιεῖ αὐτήν· τὸ φῶς πίπτει ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὴν φωτίζει· ὁ ἔρωτος εἰσδύει εἰς τὸν κόσμον καὶ τὸν φωιδρύνει. Τ' ἀποτελέσματα τοῦ φωτός καὶ τῆς θερμότητος παράγουσι βλάστησιν δημοτικῶν ἄσμάτων. Ὁ ἔρωτος παράγει βλάστησιν ἐπιστολῶν, ἄσμάτων, μουσικῆς. Ἀπασα ἡ μικρὰ αὕτη τέχνη ἥτις γεννᾶται αὐτοφυῆς ὡς ἡ χλόη εἰς τοὺς ἀγρούς, ὡς ὁ γέλωτος ἐπὶ τοῦ στόματος, παρέρχεται ἀγνωστος, περιφρονημένη, ἀλλ' ἀφθαρτος ἐν τῷ μέσῳ τῆς κούφου ἐπιδείξεως τῶν θυρωδῶν σκανδάλων καὶ τῶν τεχνητῶν ἐρωτικῶν ἐπιστολῶν.

ΜΑΤΘΙΑΛΗ ΣΕΡΡΑΟ.

[Μετάφρασις X. Α.]

ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΚΗ ΥΠΟΘΕΣΙΣ

ΛΑΠΛΑΣΙΟΥ

Διὰ τῶν γιγαντιαίων τῆς ἀστρονομίας προόδων ἐγένετο δυνατόν οὐ μόνον νὰ ῥίπτωμεν τὸ βλέμμα εἰς τὸ μέλλον τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἐξάγωμεν διάφορα περὶ τούτου συμπεράσματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ παρελθὸν αὐτοῦ, ἥτοι εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἡμετέρου ἡλιακοῦ συστήματος, καὶ ν' ἀρρωμέθῃ μετὰ τινος πιθανότητος γνώσεις, πῶς ἐγεννήθησαν ἡ γῆ καὶ οἱ ἐπίλοιποι πλανῆται, δηλ. πῶς ἐκτίσθη ὁ κόσμος καὶ πῶς ἐξηγουῦνται εὐκολώτερον διάφορα ἀστρονομικὰ φαινόμενα.

Ἄλλ' ἡ γένεσις τῆς γῆς καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ πλανητῶν περιβάλλεται ὑπὸ βεβαιότητος σκότους, ὅπερ ἴσως ποτὲ δὲν θὰ δυνήθῃ νὰ διασχίσῃ ὁ ἀνθρώπος. Οὐδεὶς στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας τῆς ἐπιστήμης δύναται νὰ εἴπῃ πῶς ἐγεννήθη ἡ γῆ, πῶς ἐγεννήθη τὸ ἡμέτερον πλανητικὸν σύστημα, ἂν καὶ διαρκῶς γεννῶνται νέοι κόσμοι ἐν τῷ ἀπείρῳ τοῦ οὐρανοῦ χώρῳ. Τὸ τηλεσκόπιον κατέδειξε τὴν ὑπαρξίν πολλῶν σωμάτων ἐν γενέσει· εὐρίσκόμενων, καὶ τοιαῦτα εἶνε αἱ τοῦ οὐρανοῦ φωτειναὶ *πεφύλαι* ἢ τὰ λεγόμενα *πεφελοειδῆ*, δὲν ἠδυνήθη ὅμως ν' ἀνακαλύψῃ καὶ τὸν τρόπον τῆς γενέσεως αὐτῶν. Ἀπαξ μόνον ἠτύχησαν οἱ ἀστρονόμοι νὰ παρατηρήσωσιν ἀμέσως διὰ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν τὸν κομήτην τοῦ Βεῖλα διχαζόμενον εἰς δύο πυρρήνας ἀνισομεγεθεῖς, ὧν ἕκαστος ἀδιαφορῶν διὰ τὸν ἕτερον ἐξηκολούθησε τὴν ἐν τῷ ἀχανεῖ πορεῖαν αὐτοῦ. Τὸ μοναδικὸν ὅμως τοῦτο παράδειγμα δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ σχηματίσωμεν γενικὴν περὶ γενέσεως τοῦ κόσμου θεωρίαν.

Ἐνεκα τούτου τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἶνε ἀναγκασμένον μόνον δι' ὑποθέσεων νὰ ἐξηγήσῃ τὴν γένεσιν τῆς γῆς καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ πλανητῶν. Καὶ πράγματι ὁ ἀνθρώπος πλείστας τοιαύτας κοσμογονικὰς θεωρίας ἐπλασε, πολλὰκις λίαν παραδόξους, ἐνίοτε δὲ καὶ γελοίας. Οὕτω π. χ. λαοὶ τινες ἐπίστευον, ὅτι ἡ γῆ ἐξετινάχθη εἰς τὸ ἀχανές κατὰ τὸν παγετὸν τῆς φύσεως Θεοῦ τιτος. Κατὰ τὸν Ἡσίοδον δέ, ὅτι μιγὲν τὸ Χάος μετὰ τοῦ Ἑρώτος προήγαγε τὸν Τάρταρον καὶ τὴν Γῆν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀκολούθως ἐγεννήθησαν ὁ Οὐρανός, τὰ Ὄρη καὶ ὁ Πόντος. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δὲ τοῦ Βυφώνος ἐπιστεύετο, ὅτι ἡ γῆ καὶ οἱ ἐπίλοιποι πλανῆται εἰσι θραύσματα τοῦ ἡλίου, ἀποκοπέντα ἐξ αὐτοῦ ὑπὸ κομήτου τινὸς σφηροκοπήσαντος αὐτόν.

Ὑποθέσεις ὅμως κοσμογονικῆς ἔχουσας κατὰ τὴν παρούσαν ἐποχὴν μείζονα σημαντικότητα εἶνε ἡ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Καρτίου, τῷ 1755 συστηθεῖσα, βραδύτερον ὑπὸ τοῦ ἀστρονόμου Χερσέλου ἀναπτυχθεῖσα, καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ μεγάλου Λαπλάσιου (De Laplace) τελειοποιηθεῖσα καὶ διὰ τοῦτο Λαπλάσιος ὑπόθεσις κληθεῖσα. Ἐχει δὲ ἡ ὑπόθεσις αὕτη μείζονα σημαντικότητα, διότι στηρίζεται ἐπὶ μηχανικῶν λόγων καὶ ἐπὶ τῆς πραγματικῆς τῶν πλανητῶν

διατάξεως ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἡλιακῷ συστήματι.

Ἐκ τῆς ἀστρονομίας εἶνε γνωστόν, ὅτι οὐ μόνον ὁ ἥλιος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς κατ' ἐλλειψοειδεῖς τροχιακὰ κινούμενοι πλανῆται, ἐν οἷς καὶ ἡ γῆ, περιστρέφονται περὶ τὸν ἄξονά των ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς, ἀλλὰ καὶ οἱ δορυφόροι τῶν διαφόρων πλανητῶν, ἐπομένως καὶ ἡ σελήνη τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, κινεῖται περὶ τοὺς πλανήτας καὶ περιστρέφονται περὶ τὸν ἄξονά των ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς. Ἐξαιρέσειν δὲ τούτου ποιοῦσιν μόνον οἱ δορυφόροι τοῦ Οὐρανοῦ, κινούμενοι ἀντιστρόφως ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, ὅπερ βεβαίως εἶνε φαινόμενον παρὰδοξον καὶ δυσεξηγήτητον. Γνωστόν ἐπίσης εἶνε ἐκ τῆς ἀστρονομίας, ὅτι τὸ σχῆμα τῶν διαφόρων τροχιῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων κινεῖται οἱ πλανῆται, ὀλίγον διαφέρει τοῦ κύκλου καὶ ὅτι τὰ ἐπίπεδα αὐτῶν ὀλιγίστην ἔχουσι κλίσιν πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἐκλειπτικῆς, ἥτοι πρὸς τὸ ἐπίπεδον ἐπὶ τοῦ ὁποίου κινεῖται ἡ γῆ.

Πρὸς τὰς ἀληθείας ταύτας ἐπιτροπούσας ἡμῖν νὰ συμπεράνωμεν γενικὴν τῆς κατὰγωγῆς αὐτῶν ἀρχήν, ἔρχεται καὶ ἑτέρα ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Λαπλασειῶν ὑποθέσεως, ὅτι ὁ ἥλιος καὶ πάντες οἱ πλανῆται εἰσὶ πεπλατυσμένοι κατὰ τοὺς πόλους καὶ ἐξωγκωμένοι περὶ τὸν ἰσημερινόν. Τοῦτο βεβαίως ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πάντα τὰ οὐράνια ταῦτα σώματα διετέλουν ποτέ, τινὰ δὲ διατελοῦσι καὶ νῦν, ἐν διαπύρῳ καὶ τετηκυῖα ἢ ἀτμοειδῆ καταστάσει, ἥτις κατὰ τὴν περὶ ἄξονα αὐτῶν περιστροφήν, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ πάθωσι τὴν κατὰ τοὺς πόλους πλάτυσιν, ἥς τὴν ἐξηγήσιν ἐν τοῖς ἐξῆς θέλομεν ἐκθέσει.

Κατὰ τὴν Λαπλασειὸν λοιπὸν ὑπόθεσιν τὸ ἡμέτερον πλανητικὸν σύστημα ἀπετέλει πρὸ ἀπειρῶν ἑκατομμυρίων αἰῶνων μέγα ἄνευ σχήματος χάος. Ὁ ἥλιος καὶ οἱ πλανῆται μετὰ τῶν δορυφόρων των, κατὰ τινὰς δὲ καὶ οἱ περιοδικοὶ κομήται, καὶ οἱ διάττοντες ἀστέρες καὶ οὐρανοπετεῖς λίθοι, ἀπετέλουν ὁμοῦ κολοσσιαίαν σφαῖραν ἀτμοειδῆ καὶ συνεχῆ, ἐνλίαν ὑψηλῇ εὐρισκομένην θερμοκρασίᾳ καὶ διὰ τοῦτο διάπυρον καὶ αὐτόφωτον, ἔχουσα κέντρον μὲν τὸ νῦν τῆς ἡλιακῆς σφαίρας κέντρον, ἀκτῖνα δὲ διήκουσαν τοῦλάχιστον ἄχρι τῆς τροχιακῆς τοῦ ἐξωτάτου τῶν πλανητῶν, τοῦ Ποσειδῶνος. Τοῦτο ἔνεκεν ἡ ἀρχέγονος αὕτη σφαῖρα ἦτο τοσοῦτον ἀραιὰ καὶ τοσοῦτον εἰδικῶς ἐλαφροτάτη, ὥστε ὄγκος ἐξ αὐτῆς συνιστάμενος ἐκ πολλῶν ἑκατομμυρίων μιλίων μόλις εἶχε βάρος ἐνὸς γράμμου.¹ Κεχωρισμένη δ' οὕσα ἡ

σφαῖρα αὕτη ἐκ τῶν ἐπιλοιπῶν τοῦ κόσμου νεφελοειδῶν σφαιρῶν, ἐξ ὧν ἐσχηματίσθησαν ἕτερα πλανητικὰ συστήματα, εἶχε βραδυτάτην τινὰ περὶ ἄξονα περιστροφικὴν κίνησιν, ἥς συνέχεια εἶναι ἡ νῦν παρατηρουμένη περὶ ἄξονα περιστροφή τοῦ ἡλίου, καὶ ἡ περὶ τὸν ἥλιον περιφορὰ τῶν διαφόρων πλανητῶν.

Τῆς περιστροφῆς δὲ ταύτης ἔνεκεν τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τῆς ἀρχέγονου σφαίρας ἤρχισε νὰ ἀλλοιοῦται βαθμηδόν, πλατυνόμενον μὲν κατὰ τοὺς πόλους, ἐξογκούμενον δὲ περὶ τὸν ἰσημερινόν, δηλ. ἤρχισε τὸ σφαιρικὸν αὐτῆς σχῆμα νὰ γίνηται φακοειδές.¹ Ἡ ἀλλοίωσις δ' αὕτη τοῦ σχήματος ὑπῆρξε συνέπεια τῆς κατὰ τὴν περιστροφὴν τῆς ἀρχέγονου σφαίρας ἀναπτύξεως φυζικέντρου δυνάμεως, ἐχούσης τὴν τάσιν νὰ ἐκσπενδονίσῃ ἕκαστον αὐτῆς ὑλικὸν μῆριον κατὰ τὴν ἐφαπτομένην τὴν φερομένην ἐπὶ τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου, ἐπὶ τῆς ὁποίας τὸ μῆριον ἐκινεῖτο. Ἡ ποτὲ ὑπαρξίς τοιαύτης σφαίρας διαπύρου καὶ ἀτμοειδοῦς, ἀπαρτιζομένης ἐκ τῆς ὕλης, ἐξ ἧς συνίσταται τὸ ἡμέτερον πλανητικὸν σύστημα, φαίνεται πιθανή, διότι καὶ νῦν παρατηροῦμεν εἰς τὰ βάθη τοῦ οὐρανοῦ ὁμοίως περὶ τοῦ σχήματος νεφελοειδεῖς κηλίδας φωτεινὰς,² τῶν ὁποίων τὸ φωτόφασμα προκύπτει ἐκ φωτὸς ἀεροειδῶν σωμάτων, καὶ ἰδίως ὑδρογόνου καὶ ἁζώτου, ἐν διαπύρῳ εὐρισκόμενον καταστάσει.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκ τῆς περιστροφικῆς ταύτης κινήσεως φακοειδὲς σχῆμα λαβούσα ἀρχέγονος σφαῖρα ἐκινεῖτο ἐντὸς χώρου ψυχροτάτου, ἐφύχτο καὶ ἐσυστέλλετο διηνεκῶς, μικροτέρα καὶ ψυχρότερα καθισταμένη, ἔνεκεν τοῦ ὁποίου ἠῤῥαξε κατ' ἀνάγκην ἡ ταχύτης τῆς περὶ ἄξονα περιστροφικῆς αὐτῆς κινήσεως καὶ συνεπῶς ἡ φυζικέντρος δύναμις,³ ἡ δύναμις δηλ. ἐκείνη, ἥτις ὡς ἐξῆς, εἶχε τάσιν νὰ ἐκσπενδονίσῃ τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς ὑπάρχοντα ὑλικά μέρη κατὰ τὴν ἐφαπτομένην τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου,

1. Πειραματικῶς ἀποδεικνύεται ὅτι σφαῖρα πολυῶδες περιστρεφόμενη περὶ ἄξονα πλατύνεται κατὰ τοὺς πόλους καὶ ἐξογκοῦται περὶ τὸν ἰσημερινόν. Σφαῖρα π.χ. ἐκ μαλακοῦ πηλοῦ φερόμενη ἐπὶ τοῦ ἄξονος τὸν πῦρρον περιστρεφόμενον δείκνυσι, ὅτι ὅση αὐξάνει ἡ περιστροφικὴ ταχύτης τοσοῦτον ἰσχυρότερον πλατύνεται ἡ σφαῖρα κατὰ τοὺς πόλους καὶ ἐξογκοῦται περὶ τὸν ἰσημερινόν. Ἐὰν δὲ τέλος ἡ περὶ ἄξονα περιστροφὴ αὕτη γίνῃ ἰσχυροτάτη, τότε, ἐπειδὴ παύει ἡ τὰ μέρη τῆς σφαίρας συνέχουσα δύναμις ὑπερνικώσης τῆς ἐκ τῆς περιστροφῆς ἀναπτυσσομένης φυζικέντρου δυνάμεως, ἡ σφαῖρα συντρίβεται, ἐκσπενδονιζόμενων μακρὰν τὴν τεμαχίων αὐτῆς.

2. Τοιαύτη π.χ. εἶνε ἡ σπειροειδὲς σχῆμα ἔχουσα φωτονεφέλη τοῦ Κυνόε καὶ ἡ τοῦ Λέοντος, παρατηρηθεῖσαι τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ λόρδου Ῥώσσε.

3. Τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς περιστρεφόμενης σφαίρας ὑπάρχοντα ὑλικά μέρη ἔνεκεν τῆς συμβαινοῦσης ψύξεως καὶ συμπυκνώσεως κατέπιπτον πρὸς βαθύτερα τῆς σφαίρας στρώματα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ταχύτης τῆς περὶ ἄξονα περιστροφικῆς κινήσεως τῶν μολίων τούτων, ὡς διαγραφόντων περιφερείας μεγαλειτέρων κύκλων, ἦτο μείζων τῆς ταχύτητος τῶν ὀλῶν, τῶν κειμένων εἰς βαθύτερα στρώματα, ἐπεταχύνετο κατ' ἀνάγκην μετὰ παρέλευσιν χρόνου μακροῦ ἡ περιστροφικὴ κίνησις ὅλοκληρου τῆς σφαίρας.

ἦν ἕκαστον μῆριον διέγραφε περὶ τὸν ἄξονα τῆς περιστροφῆς. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἐκ τῆς ψύξεως καὶ συμπυκνώσεως ἐπερχομένη κατακρήμνις ὑλικῶν μολίων ἐκ τῆς ἐπιφανείας πρὸς τὰ βαθύτερα τῆς σφαίρας στρώματα ἐπέφερεν αὐξήσιν τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς περιστρεφόμετο περὶ ἄξονα ἡ ἀρχέγονος σφαῖρα. τούτου ἔνεκεν ἡ φυζικέντρος δύναμις καθίστατο διηνεκῶς ἰσχυρότερα, καὶ συνεπῶς τὸ σφαιρικὸν σχῆμα ἡλλοιοῦτο ἰσχυρότερον, μᾶλλον πρὸς τὸ φακοειδὲς πλησιάζον, διότι ἡ κατὰ τοὺς πόλους πλάτυσις ἐγένετο ἰσχυρότερα καὶ μείζων ἢ περὶ τὸν ἰσημερινόν ἐξόγκωσις. Τέλος ἐπῆλθε στιγμή καθ' ἣν μέγα μέρος τῆς περὶ τὸν ἐξογκωθέντα ἰσημερινόν τῆς ἀρχέγονου σφαίρας συσσωρευθείσης ἀεροειδοῦς ὕλης ἀπεσπάσθη, εἰς τοῦτο ἐνεργούσης τῆς διηνεκῆς αὐξανούσης φυζικέντρου δυνάμεως, καὶ ὡς δακτύλιος περιέβαλε τὴν ἐντὸς αὐτοῦ ὡς σφαῖραν ὑπολειφθεῖσαν ὕλην, ἥτις βεβαίως ἦτο πυκνότερα τῆς τοῦ δακτυλίου, ἀνελόγως ὅπως τοῦ πλανήτου Κρόνου οἱ δακτύλιοι περιβάλλουσι τὴν κεντρικὴν σφαῖραν. Κατ' ἀνάγκην δ' ἔπρεπε ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ ν' ἀποχωρισθῇ δακτύλιος, διότι ἐκεῖ τοσοῦτον ἰσχυρῶς ἐνήργει ἡ διηνεκῆς αὐξανούσα φυζικέντρος δύναμις, ὥστε ἡ ἐλκτικὴ τῆς σφαίρας δύναμις, δηλ. ἡ βαρύτης αὐτῆς ἐπαυσε πλέον ἐνεργοῦσα ἐπὶ μεγάλου μέρους μολίων τῆς περὶ τὸν ἐξογκωθέντα ἰσημερινόν συσσωρευθείσης ἀεροειδοῦς ὕλης. Οὕτω ἀπεσπάσθη ὁ πρῶτος δακτύλιος.

Ὁ πρῶτος οὗτος δακτύλιος ἀποσπώμενος τῆς ἐπιλοιπῆς ὕλης εἶχε λάβει ὑπὸ τῆς φυζικέντρου δυνάμεως μεγίστην ἐκσπενδονιστικὴν τάσιν, ἥτις ἦτο ἰσχυρότερα τῆς τὰ ὑλικά αὐτοῦ μέρη μικρᾶς σχετικῶς συνεχούσης συνεκτικῆς δυνάμεως. Ὡς ἐκ τούτου ὁ δακτύλιος οὗτος ἔπρεπε νὰ διαρρήγῃ, πρὸς δὲ διότι ἐπ' αὐτοῦ ἐνήργουν διὰ τῆς ἐλκτικῆς αὐτῶν δυνάμεως καὶ γειτονικᾶς νεφελοειδῆς, δηλ. ἕτερα ἐν γενέσει εὐρισκόμενα πλανητικὰ συστήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον θέσει ὑπὸ διάφορον ἔντασιν τὰ διάφορα τοῦ δακτυλίου ὑλικά μέρη. Ἐκεῖ δ' ἐγένετο τὸ ῥῆγμα τοῦ δακτυλίου, ἔνθα καὶ ἰσχυρότερα ὑπῆρχεν ἔντασις. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐνδότερα στρώματα τοῦ διαρρήγέντος δακτυλίου τούτου, ἔχοντος οὐ μικρὸν πάχος καὶ εὐρισκόμενου ὑπὸ τὴν τάσιν τῆς ἐκσπενδονιστικῆς δυνάμεως, δὲν εἶχον τὴν αὐτὴν τῶν ἐξωτέρων ταχύτητα, διεκώλυον τὰ προτρέχοντα, ἐξασθενίζοντα τὴν ταχύτητα αὐτῶν. Τοῦτο ἔνεκεν ὁ δακτύλιος ἐκάμπετο πρὸς τὰ ἔσω περιελισσόμενος, ὅπως περιελίσσεται νῆμα εἰς τολύπην. Οὕτω ἐκ τοῦ δακτυλίου τούτου παρήχθη νέα σφαῖρα μικρὰ σχετικῶς, ἀτμοειδὲς καὶ διάπυρος, ὁ πρῶτος καὶ ἀπώτατος τοῦ ἡμετέρου ἡλιακοῦ συστήματος πλανήτης, ὁ Ποσειδῶν, περὶ αὐτὴν περιστρεφόμενη καὶ κινουμένη περὶ τὴν κεντρικὴν σφαῖραν ἐπὶ τροχιακῇ, ἥς τὸ σχῆμα ὅμοιον περίπου πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος τοῦ διαρρήγέντος καὶ εἰς σφαῖραν μεταβληθέντος δακτυλίου.

Ἐνῶ δὲ τοιοῦτους μετασχηματισμοὺς

1. Ἐὰν δεχθῶμεν, ὅτι ἡ σφαῖρα αὕτη ἐξετείνετο ἄχρι τοῦ πλησιεστέρου ἀπλανοῦς ἀστέρος, οὐτινὺς ἡ ἀπόστασις περίπου 5 δισεκατομμυρίων μιλίων, εὐρίσκουμεν δι' ὑπολογισμοῦ, ὅτι σφαῖρα ἔχουσα τὸν αὐτὸν ὄγκον, ὃν ἔχει ἡ γῆ κατὰ τὴν παρούσαν ἐποχὴν καὶ συνιστάμενη ἐκ τοιαύτης ἀραιᾶς ὕλης, θὰ ἔχη βάρος 45 χιλιόγραμμων, ἥτοι τριῶν περίπου ὀκάδων ὥστε ἡ ὕλη σώματος ἀνθρωπίνου ζυγίζοντος 60 ὀκάδας, ἀπετέλει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην 20 σφαῖρας ἀτμοειδεῖς ἰσόγγκους πρὸς τὴν γῆν.

ἐλάμβανεν ὁ πρῶτος δακτύλιος, ἡ κεντρικὴ σφαῖρα ἐξηκολούθει νὰ ψύχῃται διηλεκτικῶς καὶ νὰ καθίσταται πυκνότερα. Ὡς ἐκ τούτου ἠῤῥαζαν ἡ περὶ ἄξονα περιστροφικὴ αὐτῆς ταχύτης καὶ ἐπομένως ἐπλατύνετο περὶ τοὺς πόλους καὶ ἐξωγχοῦτο περὶ τὸν ἰσημερινόν. Ὡς ἐκ τούτου ἐγεννήθησαν διαδοχικῶς ἐκ τῆς κεντρικῆς σφαίρας κατὰ τὸν αὐτὸν τῷ ἀνωτέρῳ τρόπον καὶ ἄλλοι δακτύλιοι, ὅμοιοι πρὸς τὸν πρῶτον, οἵτινες διαῤῥαγέντες καὶ περιελιχθέντες ἀπετέλεσαν τοὺς ἐπιλοίπους μεγάλους πλανήτας τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Οὕτω, λοιπόν, ἐγεννήθησαν κατὰ σειράν οἱ γνωστοὶ μεγάλοι πλανῆται Ποσειδῶν, Οὐρανός, Κρόνος, Ζεὺς, Ἄρης, Γῆ, Ἀφροδίτη καὶ Ἑρμῆς. Οἱ τελεσκοπικοὶ δὲ πλανῆται, αἵτινες ὡς γνωστὸν ὑπάρχουσι μετὰ τῷ Ἀρεως καὶ Διὸς ἐγεννήθησαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τοῦ μετὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ Διὸς σχηματισθέντος δακτυλίου, ὅστις διεῤῥάγη μὲν, ὅπως καὶ πάντες οἱ ἄλλοι, δὲν περιελίχθη ὅμως εἰς μίαν σφαῖραν, ἀλλ' ἀπετέλεσε πολλὰς μικρὰς σφαίρας, κινουμένας ἐπὶ περιπελεγμένῳ τροχιῶν (ἴδε «Ἐβδομάδος» ἀριθ. 23 σελ. 181). Ἐπίσης οὕτω ἐξηγεῖται κατὰ τινὰς καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν διαττόντων ἀστέρων καὶ ἀερολίθων, ὅτι δηλ. δακτύλιός τις ἀποχωρισθεὶς ἐκ τοῦ ἡλίου διεῤῥάγη μὲν, δὲν περιελίχθη ὅμως, ἀλλὰ συνετρίβη, οὐχὶ πλέον εἰς μικροὺς πλανήτας, ἀλλ' εἰς θραύσματα σχετικῶς ἐλάχιστα, ἀτινα κινουῦνται ὁμοίως περὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ τροχιῶν κατεχουσῶν τὴν θέσιν, ἣν ἄλλοτε κατεῖχεν ὁ κατασυντριβὴς δακτύλιος.

Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀποσπασθέντων πλανητῶν, οἵτινες ἀπετέλουν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας σφαῖρας διαπύρους καὶ ἐν ἀτμοειδεῖ ἢ τετηκνίᾳ εὐρίσκομένας καταστάσει, ἔλαβε χώραν τὸ αὐτὸ φαινόμενον, δηλ. πλάτυνσις τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς πόλους καὶ ἐξόγκωσις περὶ τὸν ἰσημερινόν, ἀκολουθῶν δὲ ἀποχωρισμὸς ἐνός ἢ πλείονων κατὰ σειράν δακτυλίων. Οἱ δακτύλιοι οὗτοι διαῤῥαγέντες καὶ περιελιχθέντες ἀπετέλεσαν τοὺς δορυφόρους τῶν διαφόρων πλανητῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐγεννήθη ἐκ τῆς γῆς καὶ ἡ ἡμετέρα σεληνή, ἀποχωρισθέντος ἐξ αὐτῆς δακτυλίου, ἐνῷ εἰσέτι ἡ γῆ εὐρίσκετο τετυκνίᾳ ἢ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀτμοειδῆς, καὶ ὁ ὄγκος αὐτῆς ἐφθανε τοῦλάχιστον ἄχρι τῆς τροχίᾳς ἐπὶ τῆς ὁποίας κινεῖται νῦν ἡ σεληνή. Ἐὰν δ' ἐξετάσωμεν τὸν Κρόνον διὰ τοῦ τηλεσκοπίου (ἴδε «Ἐβδομάδος» ἀρ. 23 σ. 182), παρατηροῦμεν ὅτι φέρει δακτυλίους συγκεντρικοὺς, μὴ διαῤῥαγέντας εἰσέτι καὶ περιελιχθέντας, οἵτινες ἀποδεικνύουσι στάδιόν τι ὠρισμένον τῆς γενέσεως δορυφόρων.

Καὶ τοιαύτη μὲν περίπου συντόμως ἡ ὑπόθεσις τοῦ Λαπλάσιου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξηγοῦνται εὐκόλως πλεῖστα ἀστρονομικὰ φαινόμενα, προσέτι δὲ διατὶ ἡ γῆ διετέλει ποτὲ ἐν τετηκνίᾳ καὶ διαπύρῳ καταστάσει, ἥς λείψανον εἶνε τὸ ὑπὸ τῶν πλείστων τῶν γεωλόγων ἀποδεικνυόμενον ὡς πραγματικῶς ὑπάρχον τετηκὸς τῆς γῆς

περίκεντρον, ὅπερ περικαλύπτει φλοῖος στερεός, σχετικῶς λεπτός πρὸς τὸ μέγεθος τῆς γῆνης ἀκτίνος.

Τὴν κοσμογονικὴν δὲ ταύτην τοῦ Λαπλάσιου ὑπόθεσιν ἐπεθεωρίωσα καὶ πειραματικῶς ὁ φυσικὸς Πλατώ (Plateau) ὡς ἐξῆς: Ὁ ἀνὴρ οὗτος λαβὼν παχύ τι ἔλαιον ἐόριψεν ἐντὸς ἀγγείου, φέροντος μίγμα ὕδατος καὶ οἰνοπνεύματος, οὕτινος τὸ εἰδικὸν βάρος ἴσον πρὸς τὸ τοῦ ἐλαίου. Ἐνεκεν τούτου τὸ ἔλαιον ἔλαβεν ἐντὸς τοῦ μίγματος σχῆμα σφαιρικόν. Ἀκολουθῶν τὸ ἀγγεῖον ἔθεσε διὰ μηχανήματος εἰς περιστροφικὴν κίνησιν τοιαύτην, ὥστε ὁ ἄξων τῆς περιστροφῆς νὰ διερχέται διὰ τῆς ἐκ τοῦ ἐλαίου σφαίρας. Οὕτω παρετήρησεν ὅτι, ἐὰν ἡ ταχύτης τῆς περιστροφῆς ἦτον ἐπαρκής, ἡ σφαῖρα τοῦ ἐλαίου, διὰ μέσου τῆς ὁποίας διήρχετο ὁ ἄξων τῆς περιστροφῆς, ἐπλατύνετο κατὰ τοὺς πόλους καὶ ἐξωγχοῦτο περὶ τὸν ἰσημερινόν. Ἐὰν δὲ ἠῤῥαζαν ἡ ταχύτης τῆς περιστροφῆς, παρετήρησεν ὅτι ἐσχηματίζοντο ἀληθεῖς δακτύλιοι, οἵτινες διαῤῥογνύμενοι ἀπετέλουν μικρὰς σφαίρας, περιστρεφόμενας περὶ ἴδιον ἄξονα.

Οὕτω, λοιπόν, ἐγεννήθη καὶ ἡ γῆ περὶ τῆς περαιτέρω τῆς ὁποίας ἀναπτύξεως συντόμως θέλομεν διαλάβει ἐν τῷ ἐπομένῳ ἄρθρῳ τὰ δέοντα. Μ.

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΒΑΝ-ΒΟΥΚ

[Ἡ ἐπομένη περιπαθεστάτη παράδοσις ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἐξόχου ποιητοῦ τοῦ Ρολλά καὶ τῶν Νουκτῶν Ἀλφρέδ δι' Μυσσέ. Ἀγνωστον πῶς δὲν συμπεριλήφθη ἐν τοῖς τοσάκις ἐκδοθεῖσιν αὐτοῦ ἔργοις, οὐδὲς δ' ἐγίνωσκε τίως ὅτι ὑπῆρχεν ἔργον τοιοῦτο σχεδὸν ὅλως ἀνέκδοτον. Ἀλλὰ θερμὸς τις θαυμαστῆς τοῦ ποιητοῦ μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος παρακολούθησας ἀνέκαθεν πᾶν δημοσιεύμενον ἔργον αὐτοῦ τὸ ἐξέβαλε τῆς λήθης καὶ τὸ προσήνεγκεν εἰς τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν καὶ εἰς τὴν ἐκτίμησιν πάντων τῶν δυναμένων νὰ αἰσθανθῶσι τὸ ὄρατον ἐν τῇ τέχνῃ].

Ἐν γερμανικῇ τινι πόλει, οὐχὶ μακρὰν τῶν ὄχθων τοῦ Ῥήνου, ἔζων οἱ δύο ἀδελφοὶ Βάν-Βούκ, θεωρούμενοι, καὶ δικαίως, ὡς δεξιοὶ χαράκται.

Συνήθιζον ἐκάστην σχεδὸν ἐσπέραν νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν οἰκίαν γηραιῷ τινος χρυσοχοῦ· ὁ καλὸς γέρον. Θωμᾶς Ἑρμᾶνς καλούμενος, ἐδέχετο αὐτοὺς εἰς τὸ ὅπισθον τοῦ χρυσοχοείου τοῦ δωμάτιον παρὰ τὸ πύρ τῆς ἐστίας καθήμενος καὶ διὰ τῆς μεγάλης πίπας τοῦ καπνίζων· ἀλλ' αἱ ἐσπερίδες αἱ διήρχοντο δὲν ἦσαν πολὺ ζωνταῖ· οἱ μὲν δύο ἀδελφοὶ ἦσαν ἐκ φύσεως ὀλιγόλογοι, ὁ δὲ χρυσοχός, καίτοι εἶχε ζωντὸν τὸ βλέμμα, ἀπησχολεῖτο ὑπὸ τῶν ἐργασιῶν του καὶ δὲν ἦτο τὸ παρὰ πᾶν γλῶσσας γόος. Ἐν τούτοις συνεφώνουν καὶ ἡγαπῶντο μάλιστα ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος τοῦ χαρακτῆρός των. Οἱ διερχόμενοι ἔξωθεν τοῦ χρυσοχοείου τοῦ Ἑρμᾶνς, τὴν νύκτα, συνηθέστατα ἐβλεπον διὰ τῶν ὕαλων τοῦ παραθύρου τὰς κεφαλὰς τῶν τριῶν φίλων περὶ τινὰ λυχνίαν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ δοχεῖόν τι πληρὲς ζύθου. Ἐσπέραν τινὰ ὁ Ἑρμᾶνς ἐφάνη παιδρότερος τοῦ συνήθους.

— Τί τρέχει; τῷ εἶπον οἱ χαράκται.

ἐπάνω 'ς τὸ πρόσωπό σου βλέπομε γαρμμένη μία καλὴ εἶδησι.

— Παιδιά μου, ἀπεκρίθη ὁ χρυσοχός, ἡ κόρη μου βγαίνει αὐριο ἀπὸ τὸ μοναστήρι ποῦ τὴν εἶχα βάλει νὰ μάθῃ γραμματα, καὶ τρόπους, καὶ ἔχω μιὰ χαρά, φίλοι μου, καλοὶ μου γειτόνοι, ἔχω μιὰ χαρὰ ποῦ μοῦ ἔρχεται ν' ἀναβῶ ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι καὶ νὰ χορεύω.

Πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ὁ Ἑρμᾶνς ἡγάπα τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὅσον καὶ τὴν χολέραν. Ἀλλὰ μία γραῖα ἀδελφὴ του, πλουσία καὶ εὐλαβὴς, ἀπήτησε νὰ εἰσαγάγῃ τὴν θυγατέρα του εἰς τὸ μοναστήριον, ὁ δὲ Ἑρμᾶνς μετὰ τινὰς ὑπολογισμοὺς συγκατένευσε, εἰ καὶ μετὰ λύπης.

— Ὡχ! παιδιά μου, θὰ τὴν ἰδῇτε; πῶς ἤθελα νᾶῃτανε ἐδῶ τώρα νὰ τὴ φιλοῦσα 'ς τὰ μάγουλα.

Οἱ χαράκται ἐθλίψαν μετ' ἀγάπης τὴν χεῖρα τοῦ φίλου των, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀποκλειστικὸν θέμα τῆς συνδιαλέσεως των ἦτο ἡ δεσποινὶς Βιλχελμίνη· πόσον ὠραία θὰ εἶχε γίνει! Τὸ δοχεῖον τοῦ ζύθου ἀντικατεστάθη τὴν νύκτα ἐκείνην διὰ φιάλης καλῶς ἐσφραγισμένης· οἱ δύο φίλοι προσεκλήθησαν νὰ δειπνήσωσι τὴν ἐπαύριον μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς του. Ἐδέχθησαν προθύμως τὴν πρόσκλησιν, φορέσαντες δὲ τὰ ἐορτάσιμά των ἐνδύματα μετέβησαν ἅμα τῇ δύσει τοῦ ἡλίου παρὰ τῷ γηραιῷ των φίλῳ καὶ ἀμέσως ἐκάθησαν εἰς τὴν τράπεζαν.

Ἡ νεάνις ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς προσκληθεῖσα, δειλὴ καὶ τοὺς ἀγκῶνας πρὸς τὸ σῶμά της κρατοῦσα μετέβη καὶ ἐκάθησεν ἐρυθριῶσα μετὰ τῶν δύο νέων.

Ἀλλὰ τὸ δεῖπνον μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ χρυσοχοῦ ἦτο πολὺ σιωπηλόν· καὶ αὐτοί, ἀφοῦ ἐξήντηλσε τὴν πρώτην του εὐθυμίαν ἠρκεῖτο μειδιῶν μετὰ στοργῆς πρὸς τὴν κόρην του· οἱ χαράκται ἐφαίνοντο ψυχροὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ οὔτε βλέμμα ἀντήλλαξαν. Ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν κατοικίαν των κατεκλίθησαν χωρὶς λέξιν νὰ εἰπωσι, παρὰ τὴν συνήθειαν ἣν εἶχον νὰ συνδιαλέγωνται περὶ τῶν γεγονότων ἢ τῆς ἐργασίας τῆς ἡμέρας, καὶ πολυλάκις, ἐπειδὴ ἐκοιμῶντο ἐν τῷ ἰδίῳ δωματίῳ, νὰ παρατείνωσι τὴν συνδιαλέξιν των μέχρι βαθεῖας νυκτός.

Οἱ δύο Βάν-Βούκ ἡγαπῶντο θερμῶς· πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἦσαν ὁμοῦ, εἰς τὸν περίπατον, εἰς τὰς πανηγύρεις, εἰς τὸ κυνήγιον. Εἶχον τὴν αὐτὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν, καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐνός ἐνίοτε ἔφερε τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἐτέρου. Ἀλλῶς τε θὰ ἔλεγε τις ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ δευτέρου ἐγλύφη καθ' ὁμοίωσιν τοῦ προσώπου τοῦ ἀδελφοῦ του. Πολὺ παρὰδοξον λοιπὸν ἦτο ὅτι ἀπέφυγον οὐδὲ λέξιν οὐδὲ βλέμμα κἄν ν' ἀνταλλάξωσι. Ἡ διαγωγή των εἶχε καταθλίψει τὸν ἀγαθὸν των γείτονα· ἐν τούτοις ἡ νύξ παρήλθεν οὕτω καὶ τοὶ ἑκάτερος ἐξ αὐτῶν ἐγίνωσκε ὅτι ὁ ἕτερος δὲν ἐκοιμάτο ἢ σεληνηεφώτιζε τὸ δωμάτιόν των, κατὰ πᾶσαν δὲ στιγμὴν συνεσρέφοντο ἐν τῇ κλίνῃ των στενάχοντες. Ἡτοκατάδηλον ὅτι ἀμφοτέρους συγχρόνως τὸ αὐτὸ ἐπληξεν δεινὸν πάθος· ἡγάπων τὴν Βιλχελμίναν.

Ὁλόκληρος ἑβδομάς παρήλθεν ἔκτοτε καὶ οὐδ' ἄπαξ ἔθλιψαν τὰς χεῖράς των· σιγὴ πεισματώδης ἐπεκράτει ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ των, ἑκάτερος δὲ κεκλιμένος ἐπὶ τῆς χαλκίνης του πλακὸς οὐδὲ στιγμὴν ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν του.

Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς θλιβερᾶς ταύτης ἑβδομάδος, ὁ γειραιὸς Ἑρμᾶς ἐκάθητο ἐπὶ τῆς φλῆς τῆς θύρας του, κατέναντι τῆς θυγατρὸς του.

— Δὲν μοῦ εἶπατε, πατέρα, ἠρώτησεν ἡ νεανίς, ὅτι τοὺς ἀδελφοὺς Βὰν-Μπούκ θὰ τοὺς βλέπωμε κάθε βράδυ;

— Ναί, ἀπεκρίθη ὁ χρυσοχός, μὰ ἔχουν ὅκτῳ ἡμέρας νὰ μᾶς ἔλθουν· αὐτὸ εἶνε πολὺ παρᾶξενον.

— Μήπως εἶμαι ἐγὼ ἡ αἰτία; εἶπεν ἡ Βιλχελμίν, ἀφ' οὗτου ἦλθα ἐγὼ ἔπαυσαν νὰ ἔρχονται.

Τοὺς λόγους τούτους ἀφελὼς λίαν λεχθέντας ἀκούσας ὁ γέρων ἔκλινε τὴν κεφαλὴν του καὶ ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ σύννου.

— Κόρη μου, κόρη μου, ἀνέκραξεν ἐπὶ τέλους, φιλῶν μὲ τὰ μεμαρμένα χεῖλη του τὴν ἀβρὰν καὶ δροσερὰν χεῖρα τῆς θυγατρὸς του. Οἱ καλόγηροι αὐτοὶ σ' ἔμαθον δίχως ἄλλο νὰ μισῇ τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ σ' ἔμαθον καὶ πῶς ν' ἀντιστέκεσαι εἰς αὐτόν; ὦ κόρη μου, καὶ λησμονήσης ἄρα γε τὸν γεροπατέρα σου καμμιὰ ὥμορφη νύκτα;

Ἡ Βιλχελμίν ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν αὐτῆς μειδιάσασα.

— Τὸ χαμόγελό σου, εἶνε πολὺ γλυκὸ, ἀγγελέ μου, εἶνε γλυκὸ ὥσταν τὸ μέλι. Ἀμποτε νὰ μὴ γείνη δάκρυο.

— Ἀχ! πατέρα, μὲ νομίζετε τόσο πολὺ εὐμόρφη ὥστε νὰ γίνω δυστυχής;

Τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ οἱ δύο χαλκογράφοι ἐφάνησαν ἐνώπιον τοῦ Ἑρμᾶς· ἀφ' οὗ ἡ Βιλχελμίν σεμνῶς ἀπεσώθη ἅμα ἐπλησίασαν, εἰς τῶν ἀδελφῶν τῷ εἶπε:

— Εἶδαμε τὴν κόρην σου, Ἑρμᾶς καὶ ἐχάσαμεν καὶ οἱ δύο τὸν ὕπνον μας· ὁμίλησέ μας φανερά. Θέλεις τὸν ἕνα ἀπὸ ἡμᾶς γαμβρόν σου; Τότε ἐρώτησέ την ποῖον προτιμᾷ, καὶ ὅποιος καὶ ἂν εἶνε, θὰ τὴν πάρῃ. Τὰ ἐργαστήριά μας εἶνε γεμάτα ἀπὸ ἐργάτας ὅπως καὶ τὰ ἰδικά σου. Ἡ πελατεία μας εἶνε μεγάλη. Εἰπέ μας τί ἀποφασίζεις.

Ὁ χρυσοχός ἔτεινε πρὸς αὐτοὺς τὰς δύο του χεῖρας.

— Σὺς ζητῶ τοεῖς ἡμέρας προθεσμίας διὰ νὰ σκεφθῶ. Σὺς φαίνεται πολὺ αἶ; Εἰσθε ἐρωτευμένοι τὸ βλέπω.

— Εἶνε ἀλήθεια, ἀπεκρίθησαν οἱ χαράκται, ἀγαποῦμεν τὴν κόρην σου, καὶ δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀφήσῃς καιρὸν νὰ τὴν ἀγαπῶμεν δίχως ἐλπίδα ἱατρείας.

Τὴν ἐσπέραν, ἡ νεανίς μόλις ἐτόλμησε νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὀφθαλμούς της· εἰξέυρεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃ. Τὴν ἐπαύριον ὁ γέρων Ἑρμᾶς ἔπεμφεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τὴν ἐπομένῃ ἐπιστολὴν:

«Ἡ κόρη μου σὰς εἶδε καὶ τοὺς δύο. Θ' ἀγαπᾷ τὸν Τριστάν ὡς σύζυγον καὶ τὸν Ἑρρίκον ὡς ἀδελφόν. Εἶθε αὐτὴ ἡ ἐξομολόγησις, τὴν ὁποίαν μὲ δυσκολίαν ἐβγάλα ἀπὸ τὸ στόμα της νὰ σὰς εὐχαριστήσῃ.

Ὁ γέρων φίλος σας περιμένει διὰ νὰ σφίγῃ εἰς τὴν ἀγκάλην του ὁλόκληρον τὴν οἰκογένειάν του.

Αἱ δύο εὐγενεῖς ἐκεῖναι καρδίαι εἶχον συμφωνήσῃ ἀναμεταξύ των, ὅτι ἂν εἰς ἐξ αὐτῶν ἐγένετο δεκτός, ὁ ἕτερος θ' ἀνεχώρει διὰ παντός. Φεῦ! τοιαῦται εἶνε αἱ συμφωνίαι τὰς ὁποίας συνάπτουν οἱ ἀνθρώποι πρὶν γνωρίσωσι τὴν τύχην των. Ὁ Ἑρρίκος, λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ χρυσοχοῦ ὅπως τὴν ἀναγνώσῃ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν διεξέλθῃ ἄχρι τέλους· ἀπέθηκεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὠχρὸς ὡς ἡ χιών κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ ἐδράνου του.

Ἐν τούτοις ἐξηκολούθησαν συμβιούντες εἰσέτι ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ. Μετέβαιναν μάλιστα καθ' ἐσπέραν τακτικῶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ χρυσοχοῦ· ὁ εὐδαίμων μνηστήρ διήρχετο ἡδυτάτας στιγμὰς παρὰ τῇ μνηστῇ του· καὶ αὐτὸς ὁ Ἑρρίκος προσεπάθει νὰ δείξῃ χαρὰν μόνῃ δὲ ἡ ὠχρότης του διέψευδε τὴν ὑποκεκρυμμένην του ἡρεμίαν.

Ἡμέραν τινὰ καθ' ἣν οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐθήρουν ἐσταμάτησαν εἰς ἀναπεπταμένον τι τοῦ δάσους μέρος· ἀπηυδνηκότες ὄντες ἐκ τῆς ὁδοπορίας ἐξηπλώθησαν ἐπὶ τῆς χλόης.

— Τριστάν, εἶπεν ὁ Ἑρρίκος Βὰν-Βούκ, ἀρκετὸν καιρὸν ἐσιώπησα. Πρέπει νὰ σοὶ ἀνοιξῶ τὴν καρδίαν μου. Μοῦ εἶνε ἀδύνατον νὰ σὲ ἀφήσω νὰ πάρῃς γυναῖκα τὴν κόρην τοῦ χρυσοχοῦ.

— Ἀδελφέ μου, ἀπεκρίθη ὁ Τριστάν, ἔτσι ἐνθυμεῖσαι τὰς ὑποσχέσεις σου;

— Τὸ εἰξέυρω ὅτι δὲν φυλάττω τὰς ὑποσχέσεις μου, ἐσκέφθηκα πολὺν καιρὸν πρὶν σοὶ ὁμιλήσω, ἀλλὰ κύτταξέ με, δὲν ζῶ πειᾶ, νοιώθω ὅτι πεθαίνω, καὶ ὅμως τὸ ὀλίγον αἷμα τὸ ὁποῖον ἔχω εἰς τὰς φλέβας μου μὲ καίει ὥσταν φωτιά.

— Τὸ βλέπω, ἀπεκρίθη ὁ Τριστάν, καὶ νομίζεις ὅτι δὲν τῶχά πικρὴ λύπη 'ς τὴν καρδίαν μου ὅτι σὲ κατήντησα εἰς τέτοια κατὰστασι. Ἀλλοῖμονον! κ' ἐγὼ ἔχασα δὲν γνωρίζω πειᾶ τὴν χαρὰ, μὰ τί ἱατρικὸ βροσκεῖς εἰς τὴν δυστυχίαν μας;

— Κανένα, ἀδελφέ μου· ἕνα πρᾶγμα θέλω ἀπὸ σέ, καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸ κάνῃς. Μὴ τὴν στεφανώνῃς αὐτὴ τὴν νέαν πρὶν πεθάνω.

— Πρὶν πεθάνῃς! ἐφώναζεν ὁ ἄλλος.

— Ναί, καλέ μου ἀδελφέ, πρέπει ν' ἀποθάνω. Σὲ ἐξορκίζω νὰ μοῦ δώσῃς τὸ λόγο σου, γιὰτὶ ἂν γείνη ἀνάγκη νὰ φιλήσω τὰ στέφανά σας....

— Ὅχι ἀδελφέ μου, δὲν θέλω ν' ἀποθάνῃς ἀπὸ ἀπελπίσια· θέλεις νὰ σοὺ ὑποσχεθῶ κατὶ τι ποῦ μοῦ παγώνει τὴν καρδίαν μόλις τὸ συλλογισθῶ;

Ταῦτα λέγων ὁ Τριστάν παρετήρησε τὸν ἀδελφόν του, εἶδε τὴν ὠχρότητα τοῦ θανάτου ἐπὶ τῶν χειλέων του.

— Ἀγαπητέ μου Ἑρρίκε, ἐφώναζε, ἀντὶ νὰ σὲ ἀφήσω ν' ἀποθάνῃς σοὺ παραχωρῶ καλλίτερα τὰ δικαίωμάτά μου. Πάρε τὴν σὺ σὲ παρακαλῶ. Ἐγὼ θὰ φύγω μακριὰ, εἰς τὴν Ἀμερικήν.

— Νὰ τὴν πάρω! ἐφώναζεν ὁ Ἑρρίκος. Μήπως μοῦ παραχωρεῖς καὶ τὸν ἔρωτά της μαζί μὲ τὰ δικαίωμάτά σου;...

Πρέπει ὡς τόσο ἕνας ἀπὸ μᾶς ν' ἀποθάνῃ, εἶπε μὲ ἀγρίαν φωνήν.

Καὶ ἡ τρέμουσα χεὶρ του ἔψαυσε τὴν λαβὴν τῆς κυνηγετικῆς του μαχαίρας.

— Ναί, ἀπεκρίθη ὁ Τριστάν.

Ἡγέρθησαν μηχανικῶς ἀμφοτέρω.

— Ἐνα τρόπο μονάχα βλέπω, εἶπεν ὁ Ἑρρίκος.

Ἀμφοτέρω ἀνέσπασαν τὰς μαχαίρας των καὶ ὤρμησαν κατ' ἀλλήλων. Ἀλλ' εἰθισμένοι ὄντες νὰ γυμνάζωνται ὁμοῦ εἰς τὴν ὀπλοσάκην καὶ προλαμβάνοντες τοὺς ἐπικινδύνους χειρισμοὺς τῆς μαχαίρας σπανίως ἐτραυματίζοντο.

Ἐπὶ μίαν ὁλὴν ὥραν κατήνεγκον μανιώδη τραύματα κατ' ἀλλήλων ἐνίοτε δ' ἀνεπαύοντο, ἐξηντλημένοι τοῦ κόπου, ἐν ᾧ τὸ αἷμα ἔρρεε ἐκ τῶν χαινουσῶν πληγῶν των. Ἐν τισι τῶν διακοπῶν τούτων ἤκουσαν τυμπανοκρουσίαν γνωστοποιούσαν τοὺς πολίτας νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἦτο ἡ ὥρα καθ' ἣν τοσάκις εἶχον ἐπανεέλθει ὁμοῦ, χειροκρατούμενοι, τεθλιμμένοι ἢ εὐθυμοί, τοὺς πόδας κονισσκεπεῖς ἔχοντες συνωμίλουν τότε περὶ τῶν μυχιαιτάων πόθων των. Ὅλη ἡ νεότης αὐτῶν παρήλασε πρὸ τῶν ὁμμάτων των τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ.

Ὁ ἥλιος ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν του· αἱ τελευταῖαι ἀκτῖνες του διωλίσθαινον μέσφ τῶν ἀπεψλωμένων ἐλατῶν· ἐπὶ τοῦ κεκαλυμμένου διὰ ξηρῶν φύλλων ἐδάφους τὸ χόρτον ἐκάμπτετο ὑπὸ τῆς δρόσου, τὰ δὲ πτηνὰ προσηγόρευον τὴν νύκτα διὰ τοῦ κελαδήματός των.

Ὁ Τριστάν ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν του· εἶδεν ἐν τῇ κοιλάδι τὸ κωδωνοστάσιον τῆς γενεθλίου του πόλεως διαφαινόμενον ἐν τῇ ὁμίλῃ καὶ τὸ ῥυάκιον ἐκτεινόμενον ἐπὶ τοῦ λειμῶνος ὡς λευκὸν ὄφιν ἐπὶ τῶν χόρτων. Ἡ καρδίαν του συνεκινήθη ἐχώρησεν ἐν βῆμα πρὸς τὸν ἀδελφόν του τείνας πρὸς αὐτόν τὴν χεῖρά του. Ἀλλὰ θανάσιμός τις κόπως κατέλαβε τὴν ψυχὴν του, ἐστηρίχθη ἐπὶ ἐνὸς δένδρου, οἱ ὠμοὶ του ὠλίσθησαν ἐπὶ τοῦ ὀζώδους κορμοῦ, καὶ κατέπεσεν...

Ὁ Ἑρρίκος παρετήρησε μετὰ φρίκης τὰς τελευταίας προσπαθείας τοῦ ἀδελφοῦ του ὅπως ἀνακτήσῃ τὴν ζωὴν· ἠθέλησε νὰ βαδίσῃ πρὸς αὐτόν, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ἠδύνατο νὰ κινήθῃ. Καθημαγμένος ὀρθὸς καὶ ἀκίνητος ἐκλονεῖτο ὡς οἰνόφυλλ.

Οἱ δυστυχισμένοι οὗτοι ἀδελφοὶ εἶχον μητέρα θερμῶς ἀγαπήσαν αὐτοὺς. Ἀπὸ τοῦ βάρους τῆς κοιλάδος, ἐν τῷ ἐσπερινῷ σκιάφωτι, σιχὰ τις ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς χωροῦσα. Διήρχετο ἡσυχῶς τὸν λόφον, ἐφ' ὅσον δ' ἐπλησίαζεν, οἱ υἱοὶ ἀνεγνώριζον τὴν μητέρα των. Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ ὀπτασίαν ἐπλησίασε καταφανεστάτη, ὁ ὀρθὸς μείνας, δι' ἐσχάτου ἀγῶνος, μετεκινήθη ἐκ τῆς θέσεως ἐν ἣ ἦτο ὡσεὶ καθηλωμένος καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ ἐκτάδην κατακειμένου. Οὕτω δὲ ἀμφοτέρω, ὑπὸ αἵματος καὶ δακρύων περιβρεχτοὶ ἐξέπνευσαν ἐν ἐσχάτῳ ἐναγκαλισμῷ.